

TEĞMEN İSMAİL BURHANEDDİN (IŞIL) EFENDİ'NİN GÜNLÜĞÜNDEN TÜRK İSTİKLAL SAVAŞI'NDA BATI CEPHESİ ASKERÎ FAALİYETLERİNE BAKIŞ (11 HAZİRAN 1921-31 ARALIK 1921)*

Erol EVCİN
(Doç. Dr.)

<https://orcid.org/0000-0002-2433-5134>
erol.evcin@kulturturizm.gov.tr

T.C. Kültür ve Turizm
Bakanlığı Ankara/Türkiye

Geliş Tarihi: 21.10.2021
Kabul Tarihi: 25.02.2023

Özgün Makale
DOI: 10.46953/askeritarih.1012981

Öz: Türk İstiklal Savaşı sırasında İstanbul'dan Anadolu'ya geçen subaylar hiç şüphe yok ki Türk ordusuna önemli katkılar sağlamıştır. Bu çalışma münasebetiyle, Türk İstiklal Savaşı'nın önemli bir safhasında 21 Haziran 1921'de İstanbul'dan yola çıkarak Batı Cephesi'ne intikal eden İsmail Burhaneddin (Işıl) adındaki subayın askerî faaliyetleri konu alınmıştır.

İsmail Burhaneddin Efendi'nin çalışmamızda temel aldığımız günlüğü 11 Haziran 1921-31 Aralık 1921 tarihleri arasındaki süreci kapsamaktadır. Söz konusu günlük vesilesiyle İsmail Burhaneddin Efendi'nin askerî faaliyetlerinin yanı sıra Türk İstiklal Savaşı sırasında Batı Cephesi'ne yapılan askerî sevkiyata, cephedeki çarpışmalara, halkın ve askerlerin moral durumuna ilişkin önemli bilgilere de ulaşmak mümkün olmaktadır. Bu çalışma vesilesiyle Türk İstiklal Savaşı'nın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk İstiklal Savaşı, İsmail Burhaneddin (Işıl) Efendi, Batı Cephesi, Kocaeli Mürettep Komutanlığı, Muhaberat.

A PERSPECTIVE ON THE MILITARY ACTIVITIES IN THE WESTERN FRONT OF THE TURKISH WAR OF INDEPENDENCE AS QUOTED FROM THE DIARY OF SECOND LIEUTENANT İSMAİL BURHANEDDİN (IŞIL) EFFENDİ (11 JUNE 1921-31 DECEMBER 1921)

Abstract: There is no doubt that the officers who passed from Istanbul to Anatolia during the Turkish War of Independence made important contributions to the Turkish army. This study examines the military activities of an officer named İsmail Burhaneddin (Işıl), who departed from Istanbul on 21 June 1921 to move to the Western Front at an important phase of the Turkish War of Independence.

İsmail Burhaneddin Effendi's diary, which we base our study on, covers the period between 11 June 1921 and 31 December 1921. Thanks to this diary, apart from the military activities of İsmail Burhaneddin Effendi, it is also possible to reach important information on the military shipments made to the Western Front during the Turkish War of Independence, the battles on the front and the morale of the people and soldiers. This study aims to contribute to a better understanding of the Turkish War of Independence.

Keywords: Turkish War of Independence, İsmail Burhaneddin (Işıl) Effendi, Western Front, Kocaeli Provisional [Mürettep] Command, Communications.

* Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi ile AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi'nin işbirliği ile Erzurum'da 24-26 Nisan 2019 tarihlerinde düzenlenen "Millî Mücadele'nin 100. Yılı: Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Geçışı ve Kongreler Uluslararası Sempozyumu"nda tebliğ olarak sunulmuştur.

Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi (ATAD), Yıl 2022, Sayı 34: 169-202

Giriş

Mondros Mütarekesi sonrasında İtilaf devletlerinin işgali ve tahakkümü altında bulunan İstanbul'dan istiklal ve istikbal arayışı içinde Anadolu'ya geçen subaylar, Millî Mücadele'ye önemli katkılar sağlamışlardır. Türk İstiklal Savaşı'nın önemli bir safhasında 21 Haziran 1921'de İstanbul'dan İtalyan bandıralı bir vapura binerek İnebolu'ya çıkan ve buradan Kastamonu-Çankırı-Ankara-Eskişehir yoluyla Batı Cephesi'ne intikal eden Teğmen İsmail Burhaneddin (Işıl) Efendi de bahsi geçen subaylardan biri olmuştur.

Çalışmanın temel konusunu Teğmen İsmail Burhaneddin Efendi'nin Batı Cephesi'ndeki askerî faaliyetleri teşkil etmiştir. İsmail Burhaneddin Efendi'nin faaliyetlerine ilişkin olarak çalışmamızda temel alınan günlüğü 11 Haziran 1921-31 Aralık 1921 tarihleri arasındaki süreci kapsamaktadır. Çalışma münasebetiyle günlüğün verdiği bilgiler değerlendirilerek Batı Cephesi'nde cereyan eden olaylara dair muhtelif ayrıntıları yakalamak ve bu suretle Türk İstiklal Savaşı'nın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu kapsamda İsmail Burhaneddin Efendi'nin günlüğünün yanı sıra Millî Savunma Bakanlığı Arşivinde bulunan özlük dosyası da incelenmiştir. Günlükte anlatılan olaylara derinlemesine temas edebilmek üzere bölgeye ve döneme ilişkin telif-tetkik eserler ve süreli yayınlar da çalışma kapsamında ele alınmıştır. Böylece kaynakları mukayeseli olarak değerlendirme imkânı doğmuştur. Günlük ele alınırken Türk İstiklal Savaşı'nın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacak, özgünlük arz eden konular üzerinde özellikle durulmuştur.

İsmail Burhaneddin Efendi'nin Askerî Kimliği ve Millî Mücadele'ye Dair Günlüğü

İsmail Burhaneddin Efendi 1900/1901'de (R.1316) İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babasının adı Azmi Bey'dir. Harbiyeden mezun olduktan sonra 15 Şubat 1918'de Dersaadet Piyade Talimgâhında staja başlamıştı. "A Sınıfı"na terfi ile Neşvünema Taburunda kalmış ve 10 Ağustos 1919'da asteğmen olmuştur. Mondros Mütarekesi'nin akabinde İstanbul'a çıkan İtilaf kuvvetleri tarafından esir alındığı anlaşılmaktadır. İstanbul'dan Ankara'ya yolculuğu sırasında Seydiler'de Nokta Zabiti Öksüz Mehmet ve sonrasında Ankara'da bulunduğu sırada Daire-i Harbiyyede Ferit Bey ve Merkez Kumandanlığında Talat Bey gibi esaret arkadaşlarına rastladığını belirtmesi, Batı Cephesi'nde Hüsrevpaşa'da bulunduğu sırada 10 Kasım 1921'de "*esâret matlûbâtının İstanbul Harbiye Nezâretinden ahzi için*" babası adına muhtara ve kumandanına tasdik ettirerek gönderdiği vekâletname¹ İsmail

¹ "Teğmen Burhaneddin'in Türk İstiklal Savaşı'na Dair Günlüğü"; İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Atatürk Kitaplığı Müteferrik Evrak (İBB AK ME), Demirbaş No.: 048046, s. 1-3, 24.

Burhaneddin Efendi'nin esaret hayatına dair bilgi vermektedir. Askerî Safahat Cetveli'nde yer alan bilgilere göre 16 Mart 1920'den 23 Ağustos 1923'e kadar İstiklal Harp Zammı ile mükâfatlandırılması henüz İstanbul'da iken Millî Mücadele'ye hizmet etmeye başladığına işaret etmektedir. Türk İstiklal Savaşı'nda, Anadolu'da teğmen rütbesiyle Kocaeli Mürettep Komutanlığı bünyesinde cepheye asker ve mühimmat nakli hizmetlerinde bulunmuş, 1'inci Süvari Tümeni 14'üncü Alay 2'nci Bölük takım komutanı olarak görev yapmıştı. Kütahya-Eskişehir Muharebelerine, Sakarya Meydan Muharebesi'ne, üsteğmen rütbesiyle de Büyük Taarruz'a katılmıştır. Bu süreçte ayrıca cepheye asker, cephane ve teçhizat nakli hizmetlerinde de bulunmuştur. Takiben 4'üncü Kolordu Süvari Bölüğünde hizmet etmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında 3'üncü Kolordu Süvari Bölüğü ve 2'nci Kolordu Süvari Alayında bulunmuştur. Erkânıharbiye stajyeri olarak 2'nci Kolordu Topçu Taburunda görev yapmıştır. Maltepe Askerî Lisesi sınıf subayı iken Reiscumhur İsmet İnönü imzalı 20 Aralık 1938 tarihli Kararname ile sıhhi durumundan ötürü önyüzbaşı rütbesiyle emekliye sevk edilmiştir. Türk İstiklal Savaşı sırasında Sakarya Meydan Muharebesi'ndeki başarıları nedeniyle "takdirname", çete muharebeleri hizmetlerinden dolayı da "İstiklal Madalyası" ile taltif edilmiştir.²

İsmail Burhaneddin Efendi'nin çalışmamızda temel aldığımız günlüğü 11 Haziran 1921-31 Aralık 1921 tarihleri arasındaki süreci kapsamaktadır. Günlük 150x90 mm boyutunda 40 sayfalık bir defterden ibarettir. Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınmış notlar sık ve küçük boyutlu harflerle yazılmıştır. Bu anlamda bir sayfaya ortalama 10 günlük faaliyetin anlatımı sığdırılabilmektedir. Kısa ve net cümlelerle inşa edilen metin akıcıdır ve anlatım açıktır. Sayfalar bir çizelge şeklinde bölümlenmiş, sütunlarda yer alan tarih ve yer bilgilerinin ardından gün gün notlara yer verilmiştir.

Günlük defterinin bütün sayfalarının doldurulmuş olması ve yazım şekli olarak birkaç istisna dışında kronolojiye uyulması İsmail Burhaneddin Efendi'nin devam eden süreç içinde notlarını başka bir deftere kaydetmeye devam ettiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte hâlihazırda elimizde İsmail Burhaneddin Efendi'nin kaleme aldığı başka bir deftere ait herhangi somut bir veri bulunmamaktadır.

İsmail Burhaneddin Efendi gerek görev bölgesine sevkıyatı sırasındaki gerekse görev bölgelerindeki yiyecek, giyecek ve diğer ihtiyaç maddelerine ilişkin masraflarını ayrıntılı bir şekilde günlüğüne not düşmüştür. Maaşı hakkında da bilgiler içeren günlüğünden İsmail

² Millî Savunma Bakanlığı (MSB) Arşivi; "İsmail Burhaneddin (Işıl) Dosyası", Dosya No.: 336-2. Nusret Baycan; "Türk İstiklal Harbi'nde, Terfi veya Takdirname ile Taltif Edilen Tümen ve Daha Üst Kademedeki Komutanlar", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi (AAMD), C IX, S 25, Kasım 1992, s. 222.

Burhaneddin Efendi'nin gelir gider dengesini sağlamaya çalışan ihtiyatlı bir subay olduğunu söyleyebiliriz.³

Günlükte İsmail Burhaneddin Efendi tarafından çizilen görev ve çalışma yaptığı bölgelerdeki muhaberat faaliyetlerini gösteren basit krokilere de rastlanmaktadır.⁴ İsmail Burhaneddin Efendi günlüğünde kişisel duygu ve yorumlarına çok yer vermemiştir. Bununla birlikte günlük tamamen mesleki ve askerî faaliyetlerinden ibaret de değildir. Örneğin notlarından İsmail Burhaneddin Efendi'nin İstanbul'da kalan babası ile sık sık ve daha az olmakla birlikte arkadaşları ile mektuplaştığı da anlaşılmaktadır. Gördüğü bazı rüyalara günlüğünde yer vermesi İsmail Burhaneddin Efendi'nin hislerini de günlüğüne kısmen aktardığına işaret etmektedir. Batı Cephesi'ndeki görev bölgesinde mektep olarak da kullanılan Hüsrevpaşa Camisi'nde çocuklara nasihat dersi vermesi ve Kur'an kıraat ettirmesi⁵ İsmail Burhaneddin Efendi'nin maarife yatkın, sosyal kişiliğine bir örnek teşkil etmektedir.

İsmail Burhaneddin Efendi günlüğünde Batı Cephesi'ne intikal ederken geçtiği ya da Batı Cephesi'nde görev yaptığı bölgeler hakkında da kısa bilgiler vermiştir. Örneğin Batı Cephesi'ne intikal ederken geçtiği Çankırı'yı harap bir yer olarak değerlendirmiştir. Buna mukabil muntazam evleri ile Bolu'nun Mudurnu ve Göynük kazalarını çok beğendiği anlaşılmaktadır. Afyon'a bağlı Aziziye (Emirdağ) kazasını iyi, geniş, güzel, iki küme hâlinde 5-6 hanelik eski bir kasaba olarak tarif etmiştir. Eskiğözü köyü (Afyon) de aynı sayıda haneye sahip eski bir yerleşim yeri idi. Büyük bir yerleşim yeri olan Sülüklüköy'ün (Konya-Yunak) sakinlerinden memnun kalan İsmail Burhaneddin Efendi buradaki evleri vasat olarak değerlendirmiştir. Suludere köyü (Konya-Hüyük) ise evleri oldukça iyi 10-15 hanelik bir yer idi. Yunan taarruzu sırasında geri çekilirken konuşlandıkları Kümeler köyünün evlerini İstanbul evlerine benzetmiş ve dâhili tefrişatını güzel ve muntazam bulmuştu. Köyün çarşısı, lokantası ve kahvehaneleri de vardı. Yine görev bölgesinde bulunan Mahmudiye köyü (Eskişehir) için güzel, muntazam, ağaçlık, sulak, binaları iyi durumda bir köy olarak not düşmüştür. Buradaki istasyon yakınında Kışla Camisi, depo, telgrafhane ve Hükümet dairesi vardı.⁶

İsmail Burhaneddin Efendi'nin görev yaptığı müfrezeye ait malzemelere, bunların miktarlarına ve durumlarına da çeşitli vesilelerle

³ Buna örnek olmak üzere İsmail Burhaneddin Efendi'nin İnebolu'dan Ankara'ya yolculuğu sırasındaki iâşe, ibate ve diğer masraflarına ait bilgiler için bk. İBB AK ME; s. 6-8.

⁴ Bk. Ek 2.

⁵ İBB AK ME; s. 24.

⁶ İBB AK ME; s. 2, 14, 21-22, 35.

günlüğünde yer verdiği görülmektedir. Buna bir örnek olmak üzere şu satırlara göz atmakta fayda vardır:⁷

“Fırkadan verilen duvar telgrafının mikrofon ağızlığı yok, mikrofon kömürü çatlak. Çingırağının birisinin vidası kırılmış. Çingırak taşını tamir gayri kabil. Çingırak potlarının tespit vidaları yok. Yuvalardan birinin teli kopmuş. Telefon sapının telefon taşına merbut olduğu yer kırık.”

Fırkadan verilen vızılıtlı topçu telefonu için ise şunları not almıştı:

“Üst kapağın sağ ve sol kenarları ucu çıkıyor. Sandığın sol kenar yan levhası yani 4 numaralı ve gerisinin merbut olduğu yan tahta kırık. Çingırak levhası olan kamasi yok.”

İsmail Burhaneddin Efendi günlüğünde irtibat hâlinde olduğu arkadaşları, memurlar, askerler veya görev yapacağı yerlerde irtibat sağlayacağı kişilerin isimleri, unvanları ve görevleri hakkında da kısa notlar almıştı. Hatta bu kişilerden bir kısmının hane ya da görev yerlerinin adreslerini de günlüğüne kaydettiği görülmektedir.⁸

İsmail Burhaneddin Efendi'nin İstanbul'dan Anadolu'ya İntikali ve Millî Mücadele'ye Fiilî Olarak İştiraki

Mondros Mütarekesi'nin akabinde İtilaf devletleri muhtelif bahanelerle Anadolu'nun dört bir yanında işgallere başlamışlardı. İngilizlerin desteğini alan Yunan kuvvetleri 15 Mayıs 1919'da İzmir'i, peşi sıra da Manisa, Aydın, Turgutlu, Ayvalık, Tire ve Ödemiş'i işgal etmişti.⁹ 1920 yılı Haziran ayı itibarıyla Milne Hattı'nı da geçen Yunan kuvvetleri Temmuz ayında Bursa, Ağustos ayında ise Uşak ve Nazilli'ye girmişlerdi. İngilizler de bu ileri harekâtı destekleyerek Mudanya ve Bandırma'ya asker çıkarmışlardı. 6 Ocak 1921'de Bursa'dan Eskişehir yönüne, Uşak'tan Afyon yönünde ileri harekâta başlayan Yunanlar 9 Ocak'ta İnönü mevzilerine kadar ilerlemişlerdi. Türk kuvvetleri bu şiddetli taarruz karşısında direnemeyip geri çekilmek zorunda kalmıştı. Ancak kısa sürede alınan tedbirler neticesinde Yunan kuvvetleri İnönü mevzilerinden geri çekilmeye mecbur edilmişti.¹⁰ Yunan taarruzundaki esaslı amaçlardan biri Adapazarı-Eskişehir-Afyon demir yolunu ele geçirmek ve bu çizginin doğusuna yerleşmekti. Yunan kuvvetleri Birinci İnönü Muharebesi'nde uğradıkları hezimet sonucu ikinci bir taarruz ile 23 Mart 1921 tarihinde Eskişehir ve Afyon'a geçmişler ancak

⁷ İBB AK ME; s. 20.

⁸ İBB AK ME; s. 37-39.

⁹ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi (15 Mayıs-4 Eylül 1919); C 2, K.1, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 41 vd.

¹⁰ Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Birinci, İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri (9 Kasım 1920-15 Nisan 1921); C 2, K.3, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 145 vd.

İnönü mevzilerindeki şiddetli çarpışmalar neticesinde 7 Nisan itibarıyla Afyon'u boşaltmak zorunda kalmışlardı.¹¹

İsmail Burhaneddin Efendi'nin Anadolu'ya geçiş yaptığı dönemde Batı Cephesi'ndeki genel durum bu şekilde idi. Bu gelişmeler cereyan ederken İsmail Burhaneddin Efendi, 1921 yılı Haziran ayına kadar İstanbul'da görev yapan bir subay durumundadır. Maddi sıkıntıların had safhaya ulaştığı söz konusu dönemde Nisan ayı maaşının ancak yarısını alabilen İsmail Burhaneddin Efendi bu suretle İstanbul Hükûmetinden son maaşını almış oluyordu. Bu dönemde Ankara'ya geçişler konusunda nispi bir rahatlık görülmekteydi. Ankara Hükûmetinin İstanbul üzerindeki etkinliği de artmıştı. Nitekim Ahz-ı Asker Dairesi tarafından gerçekleştirilen işlemler neticesinde İsmail Burhaneddin Efendi de Anadolu'ya doğru yola çıkmak üzere gerekli hazırlıklarını tamamlamıştı. Mustafa adlı arkadaşı ile İtalyan Lloyd Triestino Vapur Şirketinden birer bilet almıştı. 20 Haziran 1921 tarihi itibarıyla Galata Rıhtımı'nda demirlemiş olan Avantino vapuruna binmişti. Bir gün sonra hareket edecek olan vapura gelen babası ve kız kardeşiyle görüşme imkânı bulmuştu. Babası İsmail Burhaneddin Efendi'nin matara, ayna ve ibrik gibi bir kısım özel eşyasını getirmişti. Vapur hareket etmeden önce arkadaşları ile son görüşmelerini yapmış ve vedalaşmıştı. Hatta arkadaşı Tahsin Bey İnebolu'daki babasına verilmek üzere kendisine bir mektup vermişti.¹²

BMM'nin açıldığı dönemde Bolu ve çevresinde Millî Mücadele karşıtı birtakım ayaklanmaların çıkması¹³ ve sonrasında 28 Haziran 1921'de İzmit'in Yunan kuvvetleri tarafından işgali İstanbul'dan Anadolu'ya geçişler için daha çok İstanbul-İnebolu deniz yolunun tercih edilmesine yol açmıştı.¹⁴ Bu şekilde İnebolu, Bartın, Zonguldak, Ereğli ve Akçayaş gibi Batı Karadeniz bölgesinin sahil şeridi Anadolu'ya giriş çıkış kapıları olarak önem arz etmekteydi.¹⁵ Türk subayları söz konusu güzergâh vasıtasıyla kabileler hâlinde Anadolu'ya geçiyordu.¹⁶ İhtiyatların da içinde yer aldığı bu seferler sırasında düşman donanmasına yakalanmamak için Liman Reislikleri ve Mevki Kumandanlıkları uyarıcı bir rol üstlenmişti. Batı cephesine yapılan

¹¹ Selahattin Tansel; Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C IV, MEB Yayınları, İstanbul, 1991, s. 78.

¹² İBB AK ME; s. 2.

¹³ Erol Evcin; Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi (Olaylar ve İz Bırakanlar), AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2013, s. 151 vd.

¹⁴ Rahmi Çiçek; "Ankara Hükûmetinin Dünyaya Açılan Kapısı İnebolu-Ankara Yolu", Atatürk Yolu, C 5, S 20, Kasım 1997, s. 400.

¹⁵ Mesut Aydın; "Millî Mücadele Dönemi'nde Anadolu'ya Giriş ve Çıkışları Kontrol Altında Tutan Kuruluşlar", Atatürk Yolu, C 2, S 5, Mayıs 1990, s. 27-28.

¹⁶ Rahmi Doğanay; Millî Mücadele'de Karadeniz (1919-1922), AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, s. 284.

askerî sevkiyat hususunda önemli bir tahliye limanı olarak İnebolu ön plana çıkmıştı.¹⁷

İsmail Burhaneddin Efendi de İstanbul'dan çıkarak deniz yolu ile İnebolu'ya doğru yol alan subaylar arasında yer almıştı. Vapuru 21 Haziran'da öğleye doğru rıhtımdan hareket etmişti. Ertesi gün vapur bir limanda demirlemişti. Bu limanın Kocaeli kıyısında Kuvayımilliyenin kontrolünde bir liman olması muhtemeldir. Bu vesileyle karaya çıkan ve bir araca bindirilen İsmail Burhaneddin ve Mustafa Efendiler Tokat Kaymakamı Kasım ve oğlu Teğmen Cevat Efendi ile bir hanede bir araya gelmişlerdi. Bu suretle buradaki Merkez Kumandanlığı Dairesinden Ankara'ya hareket konusunda bilgi almışlardı. Bu görüşmeleri takiben devam eden yolculuk vapurun 23 Haziran'da İnebolu'ya demirlemesi ile son bulmuştu. İsmail Burhaneddin Efendi böylece Anadolu'ya ayak basmıştı.¹⁸

Anadolu'ya geçişlerin büyük bir kısmı şüphesiz Millî Mücadele'ye hizmet etmek amacıyla gerçekleşmekte idi. Bunun yanı sıra ayaklanma çıkarmak, menfi propaganda yapmak, Ankara Hükûmetinin emrindeki ricale suikastlar düzenlemek, işgal kuvvetlerine casusluk etmek amacıyla olanlar da bulunmaktaydı. Bu yüzden İstanbul'dan Anadolu'ya geçişler Ankara Hükûmeti tarafından sıkı bir kontrole tabi tutuluyordu. Bu tür girişimleri önlemek üzere Anadolu'ya çıkış özelliği gösteren İnebolu gibi stratejik bölgelerde İstihbarat Zabıtlıkları, Askerî Polis Teşkilatı, Tetkik Heyeti Amirlikleri, Hat Komiserlikleri, Sansür Heyeti Müdüriyetleri de görev yapmakta idi.¹⁹

Bu münasebetle İnebolu'da Ankara Hükûmetinin idari birimleri tarafından İsmail Burhaneddin Efendi'den tercüme-i hâl varakası istenmişti. Hazırladığı varaka İstihbarat Tetkik Heyeti ve Hat Nokta Kumandanlıkları tarafından incelenmişti. Kontroller kısa zamanda tamamlanmış ve ertesi gün kendisine Ankara Hükûmeti tarafından harcırah verilmişti. Bu şekilde İsmail Burhaneddin Efendi Millî Mücadele'ye fiilî olarak iştirak etmiş oluyordu. Takiben yol yiyeceğini almıştı. Beraberindeki arkadaşları da aynı muameleye tabi tutulmuştu. İsmail Burhaneddin Efendi ve arkadaşları iki araba tutmuş ve Hat Kumandanlığında gerekli işlemleri tamamlamalarının ardından İnebolu'dan ayrılmışlardı.²⁰ İnebolu'yu takip eden hat Küre, Ecevit, Seydiler, Devrekani, Halkacılar, Şekerköprü, Kastamonu, Beşdeğirmenler, Ilgaz, Çomar, Yeniceköy, Kazancı, İnköy, Gündoğdu, Çankırı, Çandır,

¹⁷ Nurettin Peker; İstiklal Savaşı'nın Vesika ve Resimleri, İnebolu ve Kastamonu Havalisi (1918-1923), Gün Basımevi, İstanbul, 1955, s. 248, 275.

¹⁸ İBB AK ME; s. 2.

¹⁹ Aydın; s. 21, 26-27.

²⁰ İBB AK ME; s. 4.

Kızılkaya, Kalecik üzerinden Ankara'ya uzanıyordu. Bu hatta konaklama ve güvenlik için çok sayıda han, otel ve karakol bulunmaktaydı.²¹

Yolculuk şartları çok da iyi değildi. İsmail Burhaneddin Efendi ve arkadaşları geceleri genellikle iyi durumda olmayan han ve benzeri izbe yerlerde kalıyordu. Öyle ki Küre nahiyesinin Bürümviran köyünden Ecevit'e geçerken yağın şiddetli yağmur nedeniyle Cevat Efendi hastalanmıştı. Bu nedenle Seydiler'de bir misafirhanede istirahat edilmişti. 30 Haziran'da Kastamonu'ya ulaşmışlar ve gece İkbâl Otelinde kalmışlardı. Buradaki Merkez ve Menzil Kumandanlıklarında resmî muameleleri yapılmıştı. Menzil Kumandanlığı tarafından tahsis edilen arabalarla İlğaz'a hareket edilmişti. Millî Mücadele yolunda yediden yetmişe bütün halkta bir seferberlik hissi uyanmıştı. Örnek olarak İsmail Burhaneddin Efendi'nin içinde bulunduğu heyetin arabacısı 13 yaşında Hüseyin isminde bir çocuk idi. Buradan hareket eden arabalar yolda diğer yerlerden gelen kafilelerle birleşiyordu. İlğaz ve Koçhisar üzerinden devam eden yolculuğun ardından 1 Temmuz 1921 tarihinde Çankırı'ya gelinmişti. Burada da Nokta Kumandanlığı tarafından resmî muameleleri yapılmıştı. Kısa bir şehir gezisinin ardından İsmail Burhaneddin ve Mustafa Efendilere Kumandanlık tarafından bir araç temin edilmişti. Bu araçla ilk gece bir karakol yanında açıkta, takip eden gece ise Ankara'ya 30 kilometre mesafede bir dere kenarındaki çeşmenin başında geçirilmişti. 4 Temmuz 1921 tarihinde Ankara'ya ulaşılmıştı. İsmail Burhaneddin Efendi o gece karakoldan aldığı bir ilmühaber ile Hacı Kadri Ağa Hanı'nda, Mustafa Bey ise Memleket Hayvan Hastanesi'nde kalmıştı. Merkez Kumandanlığı tarafından tamamlanan muamelelerin ardından beraberce Erkânıharbiyeumumiyyeye gitmişlerdi. İsmail Burhaneddin Efendi günlüğünde burada Mustafa Kemal Paşa'ya rast geldiğini belirtmiştir. Bir gün sonra da Daire-i Harbiyeye giderek yetkililerle görevine ilişkin görüşmelerde bulunmuştu. Ardından Merkez Kumandanlığına tekrar dönerek maiyetinde bulunacak askerlerin ismini içeren bir cetvel hazırlamış ve tercüme-i hâllerini almıştı. İsmail Burhaneddin Efendi'nin 7 Temmuz itibarıyla tezkere işlemleri tamamlanmış ve Merkez Kumandanlığı Kalemî tarafından görev vesikası hazırlanmıştı. Ardından tercüme-i hâl varakasını Muamelât-ı Zâtiye Riyasetine götürmüş ve burada tamamlanan işlemlerin ardından tayin emrini almıştı.²²

İsmail Burhaneddin Efendi'nin Batı Cephesi'ndeki Görevleri ve Faaliyetleri

İsmail Burhaneddin Efendi'nin Anadolu'ya geçtiği dönemde Batı Cephesi'nde Kütahya-Eskişehir Muharebelerinin başladığı görülmektedir.

²¹ Refik Turan; "Millî Mücadele'de İnebolu-Kastamonu-Ankara Hattı", AAMD, C XV, S 44, Temmuz 1999, s. 694-695.

²² İBB AK ME; s. 3-5.

Yunanların İnönü mevzilerinde aldığı iki ağır yenilgiyi bölgedeki çıkarları açısından hazmedemeyen İngilizler, Lloyd George'un öncülüğünde işgal kuvvetlerini destekleyerek Türklere Sevr Muahedesi'ni kabul ettirmek istemekteydiler.²³ 10 Temmuz 1921'de Yunan kuvvetlerinin tekrar saldırıya geçmesi bu suretle İngilizler tarafından teşvik edilmişti. Takip eden süreçte 13 Temmuz'da Afyon, 17 Temmuz'da Kütahya, 19 Temmuz'da ise Eskişehir Yunanların eline geçmişti. 18 Temmuz itibarıyla Karacahisar'daki Batı Cephesi Karargâhına gelen BMM Reisi Mustafa Kemal Paşa Cephe Kumandanı İsmet (İnönü) Paşa'ya imkânları kısıtlı Türk ordusunun daha fazla kayıp vermesini önlemek ve derlenip toparlanıp güçlenmesi için zaman kazanmak amacıyla Sakarya Nehri'nin doğusuna kadar çekilmesinin uygun olacağını bildirmişti. Nitekim 25 Temmuz 1921 tarihi itibarıyla Türk kuvvetleri tamamen Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmiş durumda idi.²⁴ Bunun yanı sıra Eskişehir'den Polatlı yakınlarına kadar uzanan ve stratejik öneme sahip demir yolu da bu suretle Yunan kuvvetlerinin eline geçmişti.²⁵

Bu süreçte stratejik açıdan önem arz eden bölgelerden biri de Kocaeli ve havalisi olmuştu. Mondros Mütarekesi'nin ardından bölgeye asker çıkaran İngilizler ilerleyen süreçte yerlerini Yunan kuvvetlerine bırakmışlardı. İkinci İnönü Muharebesi'nin ardından Kocaeli bölgesini Yunan kuvvetlerinin işgalinden kurtarmak üzere bölgedeki kuvvetlerden en iyi şekilde istifade etmek üzere 30 Mart 1921'de Albay Kâzım (Özalp) Bey'in komutasında merkezi Düzce olmak üzere Mürettep Kolordu adı ile yeni bir birlik kurulmuştu.²⁶ Bu süreçte Kocaeli bölgesi Ermeni ve Rum unsurların yanı sıra Yunan kuvvetlerinin katliamlarına maruz kalmış, nihayetinde Kuvayimilliyeye 1921 yılı Haziran ayında bölgede kontrolü ele geçirmeyi başarmıştı.²⁷ İsmail Burhanettin Efendi de takip eden süreç içinde 9 Temmuz'da Müdafaa-yı Milliye Muamelât Dairesinden Kocaeli bölgesinde görev yapmak üzere Mürettep Kolordu emrine tayin edildiğini öğrenmişti. Takip eden günlerde harcırah muamelatı tamamlanmış, taahhüdünü ve muhtırasını almıştı. Harcırahi ile aldığı ilk eşyalar arasında kasket ve çorap bulunuyordu. 13 Temmuz akşamı Kocaeli'ye gidecek arkadaşları ile trenle Ankara'dan hareket etmiş ve sabah Eskişehir'e ulaşmıştı. Erkânıharbe giderek reise müracaat etmiş, takiben Bölük Kumandanı Cahit Bey ile görüşmüştü. Bu arada cephedeki çatışmalar

²³ Taner Baytok; İngiliz Kaynaklarından Türk Kurtuluş Savaşı, Ankara, Başnur Matbaası, 1970, s. 139.

²⁴ Mustafa Kemal Atatürk; Nutuk (1919-1927), AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s. 405.

²⁵ Adnan Sofuoğlu; Kuvâ-yı Milliye Dönemi'nde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921), Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1994, s. 15.

²⁶ Kâzım Özalp; Millî Mücadele, C 1, ADİTYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s. 176. Adnan Sofuoğlu; Millî Mücadele Dönemi'nde Kocaeli, AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, s. 162-163.

²⁷ Rifat Yüce; Kocaeli Tarih ve Rehberi, İzmit, Türkyolu Matbaası, 1945, s. 74, 103.

şiddetlenmiş durumda idi. Bu nedenle akşam kaldığı misafirhaneye birçok yaralı askerin taşındığını görmüştü. Bu suretle yeni asker ve cephaneye sevkiyatına da şahit olmuştu. 17 Temmuz itibarıyla hastane yaralılarla dolup taşmıştı. Yunan kuvvetleri akşama doğru şehri ve istasyon civarını bombalamıştı. Diğer yandan Türk ordusu tarafından bu saldırıya karşı düzenlenecek harekâta hazırlık yapılıyordu. İsmail Burhanettin Efendi ve emrindeki efrat 18 Temmuz sabahı eşya ve erzak yüklemek suretiyle Ağapınar istikâmetinden hareket etmişti. Yolda kimi zaman küçük köprü ve geçitler inşa edilmek zorunda kalınıyor, bu da zaman kaybına yol açıyordu. Ertesi gün Derbend'e ulaşılmış ve burada alınan emir üzerine 15 araba ile Karaviran köyü, Çubuk Çiftliği ve Yenihisar üzerinden Eskişehir'e varılmıştı. Burayı bir köy olarak değerlendiren İsmail Burhaneddin Efendi köyün girişinde bir avluya yerleştiklerini belirtmiştir. 20 Temmuz'da karargâhın Derbend köyünden Eskişehir'e geldiği haber alınmıştı. İsmet (İnönü) Paşa da öğleüzeri Eskişehir'e gelmişti. Karatokat'a gelen İsmail Burhaneddin Efendi işgal edilen bölgelerdeki ahalinin karargâha sığındığına şahit olmuştu. Karargâhtaki kalabalık nedeniyle etrafı çevrili bir arabanın içinde uyuyarak sabahı etmişti.²⁸

10 gündür devam eden savaş Türk ve Yunan kuvvetleri arasında hâlihazırda mevcut olan kuvvet dengesizliğini belirgin hâle getirmiş, bu suretle ağırlığını hissettirmeye başlayan Yunan kuvvetleri²⁹ 21 Temmuz sabahı Karatokat'a taarruza geçmişti. İsmail Burhaneddin Efendi'nin tabiriyle havadan toplar yağıyordu. Muharebe şehrin sırtlarında akşam vaktine kadar devam etmişti. Yunan kuvvetleri geçtiği köyleri yakıyordu. O gün akşam vakti Türk cephesi bozulmuş, askerî kıtalar yavaş yavaş geri çekilmeye başlamıştı. İsmail Burhaneddin Efendi de emrindeki askerler ile Karatokat'ı terk etmek zorunda kalmıştı. Ricat Eskiköy İstasyonu'na kadar devam etmişti. Ertesi gün Eskiköy üzerinden Emircik köyüne gelinmişti. Bölük istirahatten ve iaşesinin temininden sonra Sarıköy İstasyonu'na ulaşmıştı. İstasyonda toplanan Bölüğün postaları dağıtılmıştı. Burada hayvanların dağ yolundan Polatlı'ya sevki emri alınmış, bunun üzerine harekete geçilerek Biçer ve Ören köyleri ile Gemlik Köprüsü üzerinden Basri köyüne ulaşılmıştı. Sevkiyat sırasında çeşitli sıkıntılar yaşanmaktaydı. Örneğin gece üç arabacının öküzleriyle firar ettiği görülmüştü. İsmail Burhaneddin Efendi Polatlı'daki Bölük Karargâhına 3 araba ile 24 Temmuz günü ulaşabilmişti. Emrindeki efrat ile şimendifer hattının güneyindeki Mentеше köyünde bir eve yerleşmişti. İmkânlar kısıtlıydı. Öyle ki İsmail Burhaneddin Efendi tabildot için ödediği 100 kuruş karşılığında ancak tabildottan yemek yiyebiliyordu. 27 Temmuz'da nöbetçi zabıtlık görevini

²⁸ İBB AK ME; s. 5-6.

²⁹ İsmet İnönü; Hatıralar, Yay. haz.: Sabahattin Selek, Bilgi Yayınevi, 2006, s. 246-247.

Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi (ATAD), Yıl 2022, Sayı 34: 169-202

üstlenmişti. Bu suretle sabun, şeker, yağ ve elbise gibi temel ihtiyaç maddelerini temin etmesi mümkün olmuştu. İsmail Burhaneddin Efendi 30 Temmuz tarihi itibarıyla İhtiyat Grubu Muhabere Zabıtlığına tayin edilmişti. Ancak bu görev İsmail Burhaneddin Efendi'nin Kocaeli mıntikasına mensup olduğu gerekçesiyle 12'nci Grup Kurmay Reisi Binbaşı Yusuf Ziya (Ekinci) Bey'in tasarrufuyla esaretteki Boşnak Kumandan Mustafa Bey'e verilmişti. Arzu ettiği bu göreve tayin edilmemesi İsmail Burhaneddin Efendi'de üzüntü yaratmıştı. Yeni gelen bir emirle tekrar Mürettep Kolordu Kumandanlığı emrine iltihakı emredilmişti. Bu nedenle ağustos ayı başında arkadaşlarıyla vedalaşmıştı. Ayrılık gecesi bölükte küçük çaplı bir eğlence düzenlemişti.³⁰ Bu gelişmeler cereyan ederken Batı Cephesi ile ilgili olarak meydana gelen önemli olaylardan biri de 28 Temmuz itibarıyla Yunanistan Kralı Konstantin ile Başvekil Dimitrios Gounaris'in katılımıyla Kütahya'da bir araya gelen Yunan Savaş Meclisinde Ankara üzerine taarruz kararı alınması olmuştur.³¹

Bu sırada Garp Cephesi Karargâhı Polatlı'da idi.³² İsmail Burhaneddin Efendi de yeni görevi münasebetiyle efradı için bölükten erzak olarak Polatlı İstasyonu'ndan trene binmiş ve Sarıköy'e hareket etmişti. Sarıköy İstasyonu'nda nakil için Telgraf Kumandanı'ndan araba temin etmişti. Burada idam cezasına çarptırılmış birkaç nefer bulunmaktaydı. Bunların Mihaliççik'a sevkleri emredilmişti. Bu iş için emrine silahlı muhafız askerleri verilmişti. İsmail Burhaneddin Efendi Mihaliççik'ta mahkûmları kolları bağlı bir şekilde Grup Karargâhına teslim etmişti. Savaşın her türlü zorluğuyla yüzleşildiği bu dönemde nakliye için araç bulmanın oldukça güç olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle arkadaşı 1'inci Milis Alay Kumandanı Yüzbaşı Emin Efendi ile Mihaliççik'ta bir gece beklemek zorunda kalmıştı. Kaymakam Bey de bu heyetle hareket edeceğinden kendilerine iki araba tahsis edilmişti. Bu suretle hareket ancak 5 Ağustos'ta mümkün olmuştu. Mihaliççik'ı takip eden ormanın ardından Koyunağıl köyüne ulaşmışlar ve o geceyi Sakarya Nehri üzerindeki Balıkçı Köprüsü başında bulunan iğde ağaçları içinde geçirmişlerdi. Ertesi sabah ağaçsız ve susuz bir araziden geçen heyet öğleden sonra Nallıhan kazasına varmıştı. Nokta Kumandanı heyetin nakli için bargir, ester ve merkep temin etmişti. Bir handa geçirilen gecenin ardından harekete geçilerek Kayabaş köyü üzerinden akşam vakitlerinde Mudurnu'ya ulaşılmıştı. Akşam Mudurnu eşrafından Baytarzâde Salih Efendi'nin evinde misafir edilmişlerdi. Kaymakam Abdurrahman Naili (Boratav) Bey ile Nokta Kumandanlığından temin edilen bir at ve 3 merkep ile 9 Ağustos'ta Göynük'e ulaşılmıştı. İsmail Burhaneddin Efendi burada yıkanma ve çamaşırlarını yıkama fırsatı bulmuştu. Efradı ile Göynük'te

³⁰ İBB AK ME; s. 6-7.

³¹ Fahri Belen; Türk Kurtuluş Savaşı, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 1973, s. 345.

³² İnönü; s. 250.

misafir olmuşlardı. Bu sırada İsmail Burhaneddin Efendi beraberindeki efrat ve 1'inci Süvari Tümeni 10'uncu Süvari Alay Kumandanı Yüzbaşı Şerif (Güralp) Efendi ile yine Nokta Kumandanlığının temin ettiği merkeplerle 11 Ağustos'ta Taraklı'ya geçmişti. Burada beldeyi ve bahçeleri gezme fırsatı bulmuşlardı. Bir gün sonra Geyve'ye gelerek Köprü köyünde Deniz Kumandanlığına ve Şubeye müracaat ederek kayıt yaptırmıştı. Bölgede üstlenilecek yeni görev için Merkez Kumandanlığından haber beklemişti. Geyve'de Kolordu Karargâhı Müdüriyetine gitmiş ve Kolordunun Taraklı'ya gideceği bilgisini almıştı. Bu nedenle İsmail Burhaneddin Efendi'nin de maiyeti ile kafileye eşlik etmesi emredilmişti. Buradaki Nakliye Taburundan Mutasarrıflık ve Kolorduya yapılan taleplere karşılık nakliye araçlarının temini birkaç gün kadar sürmüştü.³³

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'nden sonra Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmek zorunda kalan Türk ordusunun muharebe gücünü arttırmak amacıyla Mustafa Kemal Paşa'ya BMM tarafından 5 Ağustos 1921'de "Başkomutanlık" görevi ihdas edilmiş ve ordunun teçhizat ve mühimmat bakımından takviye edilmesi amacıyla Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleri doğrultusunda 7-8 Ağustos'ta "Tekâlif-i Milliye Emirleri" çıkarılmıştı. 12 Ağustos'ta Mustafa Kemal Paşa Erkânıharbiyeumumiye Reisi Fevzi (Çakmak) Paşa ile Polatlı'da bulunan cephe karargâhını ziyaret etmişti. Yunan kuvvetlerinin Türk savunma hattına ulaşarak sol tarafından sarmaya çalışacağına hüküm verilmişti. Tedbir ve tertiplerin buna göre şekillendirilmesi planlanmıştı.³⁴ Nitekim kısa bir süre sonra 13 Ağustos'ta ileri harekâta geçen Yunan kuvvetleri ile 23 Ağustos'ta muharebe başlamıştı. Sakarya Meydan Muharebesi bu suretle 13 Eylül'e kadar devam etmişti. Yunan kuvvetleri ağırlık merkezi olarak Sakarya mevzisinin güney kanadına yönelmiş ve kuşatma amaçlı olarak taarruza geçmişti. Karşılıklı vuruşmalar aşağı yukarı 100 km'lik bir cephede cereyan ediyordu. Yunan kuvvetleri Türk mevzilerini 30 Ağustos'a kadar zorlamış ancak imha hareketinde başarılı olamamışlardı. Bunun üzerine kuvvetlerinin büyük kısmını Türk cephesinin merkezi durumunda olan Haymana istikametine sevk ederek bu bölgeyi ele geçirmek için harekete geçmişlerdi. İleri hareketleri başarılı olamayınca geri çekilmeye başlayan Yunan kuvvetleri bu suretle tamamen Sakarya Nehri'nin batısında Eskişehir-Afyon hattının doğusuna kadar çekilerek savunma düzeni almıştı.³⁵

10'uncu Süvari Alayı Kumandanı Yüzbaşı Şerif (Güralp) Efendi anılarında Sakarya Meydan Muharebesi sırasında 14 Ağustos'taki

³³ İBB AK ME; s. 16-17.

³⁴ Nutuk; s. 407 vd.

³⁵ Durmuş Yalçın ve Diğerleri; Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, C 1, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000, s. 290-293.

çarpişmalara değinmiş ve Yunan kuvvetleri tarafından sıkıştırılmaya çalışıldıkları bir sırada Teğmen İsmail Burhaneddin Efendi'nin süvari takımının desteğinden bahsetmiştir. Yunan askerlerinin 1'inci Bölüğün sağ kanadını kuşatmaya kalkıştıkları esnada, zayıfça bir süvari takımı olarak tarif ettiği İsmail Burhaneddin Efendi'nin emrindeki kuvvetlerin hızlı bir hareketle Yunan taburunun sol kanadını kapatarak yandan ateşe verdiğini belirtmiştir. Bu durum Şerif Efendi'nin kuvvetlerine rahat bir nefes aldırması. Şerif Efendi olayı anılarında şu şekilde aktarmıştır:³⁶

“Muharebenin ertesi günü ufacak kuvveti ile bize büyük yardımı dokunan süvari takımını öğreniyoruz. 14'üncü Süvari Alayından Teğmen Burhaneddin, Tümen tarafından keşif kolu olarak gönderilmiş. Yaşı küçük, boyu küçük olduğu için kendisine Küçük Burhan dediğimiz bu sevimli takım subayına gördüğü büyük işten dolayı Sakarya Muharebesi'nin bitiminde takdirname yazmışım. Kendi alayında da birçok kıymetli hizmetler görmüş olduğundan Küçük Burhan bu mükâfatı gördü.”

15 Ağustos günü Kurban Bayramı'nın birinci günü idi. O gün çarpışmalar devam ederken yola ancak çıkılabilmiş ve İsmail Burhaneddin Efendi ile maiyetindeki efradı Geyve'ye ulaşmıştı. Taraklı'ya nakledilmek üzere 3 sandık sabun ve çorap yüklü araba İsmail Burhaneddin Efendi'nin uhdesine verilmişti. Yorgun, uykusuz ve aç mandalar ile yolda güçlüklerle ilerleniyordu. Terziler köyünde yem verilen hayvanlar bir süre dinlendirilmişti. Hacı Mehmetler köyünde istirahat edilmiş ve iki saatlik yol olumsuz şartlar nedeniyle dura dura 6 saatte katedilebilmişti. Nihayetinde Taşköy üzerinden Taraklı'ya ulaşılmış, eşya ve sandıklar teslim edilmişti. Hayvanların ve arabacının iâşesi Nakliye Kumandanı tarafından sağlanmıştı. Devam eden yolculuk sırasında yolda İâşe Zabiti Faik Efendi ile gelişmeleri değerlendiren İsmail Burhaneddin Efendi, yine mevcut şartlar gereği geceyi açıkta bir yerde geçirmişti. 16 Ağustos günü dere boylarında birkaç defa istirahat ile Göynük'e doğru ilerleyen İsmail Burhaneddin Efendi bu zorlu şartlar nedeniyle şiddetli bir şekilde hastalanmıştı. Yol boyunca hasta bir şekilde arabada yatmıştı. Göynük'e varınca Nokta Kumandanı'na müracaat edilmiş, bu suretle İsmail Burhaneddin Efendi ile arkadaşları için bir ev açılmıştı. Misafirlere yoğurt ikram edilmiş, tavuk ve fasulye pişirilmişti. Göynük'ten 21 Ağustos sabahı çıkılmış, yolda dere boylarında hayvanlara istirahat verilmiş ve gece Nallıhan'a vasıl olunmuştu. Yollarda İâşe Zabiti Faik Efendi'nin arabalarında çıkan sorunlar ve bunların tamiri yüzünden vakit kaybedilmişti. Burada Telgraf Kumandanı Şefik Bey'in yardımıyla istirahat edilmişti. İsmail Burhaneddin Efendi sağlığına henüz

³⁶ Şerif Güralp; İstiklal Savaşı'nın İç Yüzü, Bir Albayın Anıları, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 170-171.

kavuşmamıştı. Buna rağmen yola devam edilmiş ve Çayırhan köyüne ulaşılmıştı. Az sayıda köylünün bulunduğu Çayırhan'da fırtına ve yağmur başlamış, sırlıklam olan İsmail Burhaneddin Efendi ile beraberindeki 10'uncu Süvari Alay Kumandanı Yüzbaşı Şerif (Güralp) Efendi bir ihtiyarın yardımıyla bir hanede dinlenebilmişlerdi. 24'ü sabahı hareket edilmiş, iyi ve otlağı bol bir subaşında istirahat edilerek hayvanlar sulanmıştı. Akşam Beypazarı'na girilmiş, Levazım Reisi ve Karargâh Kumandanı ile görüşülmüştü. Nakli yapılan eşyalar Levazım Reis Vekili Bahri Bey'in telkini neticesinde amelenin yardımıyla ambara konulmuştu. Yardım Kolunun desteğiyle İsmail Burhaneddin Efendi, buradaki görevinden tayin için 14'üncü Süvari Alay Kumandanı Ramiz Özalp (Zeyrek) Bey'e bir telgraf çekmişti. İsmail Burhaneddin Efendi bu sırada elinde bulunan bir takım gömlek, bir çift çorap ve sabahlığı tellala vererek sattırmıştı. Bu suretle eline geçen 585 kuruşun 50 kuruşunu tellala, 200 kuruşunu borcuna karşılık Yüzbaşı Şerif (Güralp) Efendi'ye vermişti.³⁷

Kolordudan Nokta Kumandanlığına yazılmış bir telgraf ile 27 Ağustos'ta İsmail Burhaneddin Efendi'nin Albay Kâzım (Özalp) Bey'in emrindeki Mürettep Kolordu Kumandanlığının Telgraf Bölüğüne tayin edildiği tebliğ edilmişti. Bu doğrultuda derhâl Şabanözü'ne hareket etmesi bildirilmişti. Bunun üzerine Hat Kumandanlığı tarafından nakliye aracı temini için Karargâh Kumandanı ile görüşülmüştü. Hat Telgraf Kumandanlığının talebi, 12'nci Grup Kumandanı Albay Halit (Karsıalan) Bey'in arz ve himmetine rağmen nakliye aracı temininde sorun yaşanmış ve İsmail Burhaneddin Efendi ve arkadaşlarının sevki gecikmişti. Menzil Hat Kumandanı'nın teklifiyle sevk için Sertabipten Kolorduya gidecek hasta arabaları talep edilmiş ancak nakledilecek eşyanın çokluğu ve hasta arabalarına şiddetli bir şekilde ihtiyaç duyulması gibi sebeplerle bu talep de yerine getirilememişti. Nihayetinde hat yaveri sevkiyatın 29 Ağustos'ta araba ile yapılacağını bildirmişti. Bu tarihte Beypazarı-Karaova, Salımköyü-Şabanözü ve Yeniceğiz Önu üzerinden harekâta devam edilmişti. Salımköyü'nden hareketten evvel köyde 41'inci Tümen Kumandanlığından 1'inci Süvari Tümen Kumandanı Yarıbay Osman Zati (Koral) ile cephedeki vaziyet hakkında bir görüşme gerçekleştiren İsmail Burhaneddin Efendi telefoncularla da irtibat kurmuştu. Telefoncular 17'nci Tümenin bozulduğunu söylemişlerdi. Yunan kuvvetleri bölgede hâkimiyet tesis etmişlerdi. Nitekim Şabanözü'nden Basriköy yolunu tuttıkları bir sırada Türk kuvvetlerinin dağdan çekildiği görülmüştü. Bu suretle İsmail Burhaneddin Efendi ve müfrezesi Şabanözü'ne geri dönmek zorunda kalmıştı. Akşam Şabanözü'nden bir kılavuzla hareket edilmiş, yolda Kol

³⁷ İBB AK ME; s. 17-18.

Hattı Kumandanı Asteğmen Mazhar Efendi'den alınan bilgiye göre Kolordu şimdilik yamaca çekilmişti. Bir yandan cephane tedariki devam ediyordu. Bu gelişmeler neticesinde güvenlik için o gece Beypazarı'nda kalınacaktı.³⁸

1 Eylül'de sabahleyin varılan Beypazarı'nda Ağırlık ve İaşe Zabiti ile görüşülmüştü. Ağırlıkların bir kısmı köye henüz gelmişti. Yolda İstihkâm Bölüğünden Yüzbaşı İbrahim Efendi'ye rast gelinmiş ve sabaha karşı Kolordu Karargâhının Karahöyük köyüne çekildiği haber alınmıştı. Karapınar'a gidilerek Bölük Kumandanı Sabri Bey ile görüşülmüştü. Sabri Bey, İsmail Burhaneddin Efendi'nin Erkânıharpten 17'nci Tümenine tayininin tavsiye olduğunu bildirmişti. Takiben Kolordu Kumandanı tarafından İsmail Burhaneddin Efendi'ye Mürettep Kolordu Kumandanlığına bağlı 1'inci Süvari Tümenine tayin edildiği bildirilmişti. Tümenine bağlı 14'üncü Süvari Alay Kumandanlığı uhdesinde görev yapacaktı. Bu sırada 1'inci Süvari Tümen Komutanı Yarbey Osman Zati (Koral), bu Tümenine bağlı olarak 14'üncü Süvari Alay Kumandanlığını ise önce Yarbey Süleyman Sabri Bey, daha sonra Yüzbaşı Ramiz Özalp (Zeyrek) üstlenmişti.³⁹ İsmail Burhaneddin Efendi bu arada Kolordu baytarından semerli bir hayvan almış ve Süvari Karargâhından Devrekli İbrahim adlı bir nefere teslim etmişti. Takip eden süreçte Keşif Müfrezesi Hattı için verilen emir üzerine İsmail Burhaneddin Efendi karargâh bölgesinde Yüzbaşı Şerif (Güralp) Efendi'nin emrindeki 10'uncu Süvari Alayı Keşif Bölüğünden Şabanözü'ne bir hat uzatmıştı. Aynı hattan Mürettep Kolordu Kumandanlığına bağlı 5'inci ve 12'nci Alay da muhabere ediyordu. Karargâhtan Yunan kuvvetlerinin Beylik Köprüsü'nden batıya doğru uzun kollar hâlinde çekildiği ve tayyare ile keşif yaptırılması yönünde tavsiye yazıldığı anlaşılmıştı. İsmail Burhaneddin Efendi bu nedenle Mürettep Kolordu Erkânıharbi Binbaşı Hayrullah (Fişek) Bey'e müfrezenin ıslahı için ricada bulunmuştu. Takiben Yunan kuvvetlerine doğru otomobil nakliyatı faaliyeti görülmüştü. Gece alınan bir emirle karargâhla Şabanözü'ne hareket edilmiş ve sabah olmadan eski karargâha yani Yaylapınar'a tekrar dönülmüştü. İsmail Burhaneddin Efendi aldığı emir gereğince eski karargâha telefon ve tarassut hattı çekirtmişti. Bu hat vasıtasıyla yapılan muhabere neticesinde alınan raporlar Kolorduya yazılmaktaydı. Yarbey Osman Zati ve maiyetindeki 1'inci Süvari Tümen Erkânıharbi Yüzbaşı Dursun Efendi tarafından müfrezeye teftiş edilerek efrat ve hayvanların yeterliliği hesaplanmış, netice olarak Mürettep Kolordu Kumandanlığından 4 nefer talep edilmişti. 7 Eylül'de Yaylapınar'a Levazım Heyeti Reisi ve yetkililer gelmişti. İsmail Burhaneddin Efendi karargâh ve Erkânıharp için edevat almıştı. Mürettep Kolordu 1'inci Süvari Tümen

³⁸ İBB AK ME; s. 19.

³⁹ İsmet Görgülü; On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922), AKDITYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s. 282.

Kumandanlığı ile Müslümköy'deki 14'üncü Tümen Süvari Alay Kumandanlığına hitaben Şabanözü ve Müslümköy'deki telefon ile araç ve gereçlerin efrat ile müfrezeye teslimi ve devri talep edilmişti. İsmail Burhaneddin Efendi müfrezeden İbrahim Bey'i bu iş için görevlendirmişti. Kolordu Telgraf Bölüğü Kumandanı, Şabanözü ile Kolordu arasında bulunan hattın Karahöyük'ten Şabanözü'ne gönderilen demir tel ile temdidini emretmişti. İsmail Burhaneddin Efendi Şabanözü'ne giderek durumu ve telgraf merkezlerini tahkik etmişti. Kumandan eldeki kablo ile hattın Şabanözü'ne temdidini emretmişti. Bu suretle İsmail Burhaneddin Efendi akşamdan hemen hat temdidine başlamıştı. Gece kablo takımı almıştı. Ertesi sabah da Kolordudan kablo verilerek çalışmalar takviye edilmişti. İsmail Burhaneddin Efendi Müfrezeye Bölük Kumandanı'ndan destek için birkaç nefer talep etmişti. Yine çalışmalarını hızlandırmak üzere Kolordu-Şabanözü hattı için Karahöyük'ten sahra kolu arabalarıyla tel ve 33 fincan gönderilmişti. Kolordu Bölük Kumandanı'na gönderecek vesait ve efrat olmadığından bunların şimdilik Şabanözü'nde bulundurulması uygun görülmüş ve İsmail Burhaneddin Efendi bu nakliye arabalarını Kumandan'ın talimatıyla Şabanözü'ne göndermişti.⁴⁰

1'inci Süvari Tümen Kumandanlığı Karargâhı 9 Eylül itibarıyla Atdüşen köyüne hareket etmiş, İsmail Burhaneddin Efendi de gelen emirle karargâha hat çekerek Müslümköy'e gitmişti. Gece yarısından sonra Mürettep Kolordu Kumandanlığından alınan emir gereğince şafakla yapılacak umumi taarruza iştirak için Müfrezeye Karargâh Kolları ve Tümen, Şabanözü ve Sarıyer civarına gelecekti. İsmail Burhaneddin Efendi bunun üzerine müfrezeyi hazırlamış ve yola çıkarak hattı toplamıştı. Müslümköy üzerinden Şabanözü'ne gelmiş ve yanına aldığı bir kılavuzun eşliğinde hattı ikmal etmişti. Bununla birlikte kısa bir süre sonra hattın kırıldığı anlaşılmıştı. 14'üncü Süvari Alayından telgraf direklerinin söküldüğü, bu nedenle de muhaberenin sağlanamadığı haber alınmıştı. Durumu kontrol etmek üzere hat çavuşlarından bilgi alan İsmail Burhaneddin Efendi hattın hem bu mahalde hem de Şabanözü'nün mezarlıkları arasındaki yol üzerinde kırılmış olduğunu tespit etmişti. İsmail Burhaneddin Efendi bunun üzerine yol üstüne direkleri tekrar dikmek için hazırlıklara girişmişti. Bu sırada Yunan kuvvetleri de bölgeden geri çekilmeye başlamıştı. 12 Eylül'de hattın eksik olan kısımlarına direkler dikilmişti. Kumandan'ın emriyle yapılan tahkikat sonrasında Çekirdeksiz köyü ile Çantepesi arasında bir hattın mevcut olmadığı anlaşılmıştı. Bu münasebetle hat direkleri taşınarak Müslümköy ile Sarıoba'ya doğru yola çıkılmıştı. Sevkiyat için efrada araba tahsis edilmişti. Efradın ihtiyaçlarının giderilmesi ve moral gücünün yükseltilmesi için gerekli çalışmaların yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu

⁴⁰ İBB AK ME; s. 20.

doğrultuda İsmail Burhaneddin Efendi Şabanözü'nde karargâh kasasından 800 kuruş alarak efrada dağıtmıştı. Sabah efrada kahvaltılık olarak peksimet, peynir, kavurma verilmişti. Sarioba'dan hareketle Köse Bekir Çiftliği'ne varılmıştı. Muhtarın yolu bilmediğini ve bulamayacağını belirtmesi üzerine söz konusu yolculuğun temini için kılavuz ihtiyacı belirmişti. Efrat ve hayvan yorgun düşmüştü. Gece burada geçirilmiş, hayvanlar arpa ve samanla doyurulmuştu. Köyden temin edilen bir kılavuz ile 14 Eylül'de yola çıkılmıştı. Dik, kayalı bir dere üzerinden binbir zahmet ile eşyalar arabaya taşınmıştı. Hayvanlar tepenin sırtından dolaştırılmış ve yürünerek Çayırhan'a ulaşılmıştı. Köyde 33'üncü Alay tarafından bir telefon merkezi açılmıştı. İsmail Burhaneddin Efendi, 1'inci Süvari Tümeni Erkânıharbi Dursun Efendi'nin emri üzerine Karargâh emrinde 3 telefoncu ile telefon malzemesi ve bir mekkâre bulundurmaya üzere hazırlıklara başlamıştı. 1'inci Süvari Tümen Kumandanlığının arzı ve Mürettep Kolordu Kumandanlığından aldığı emir gereğince Tümen-Kolordu arasında irtibatın temini için müfreze ile birinci ve ikinci kademeyi kuvvetlendirmek üzere hareket edilmişti. Çayırhan'dan alınacak raporları ve emirleri gönderip almak üzere 14'üncü Süvari Alayından bir zabıt kumandasında 4 nefer bırakılmıştı.⁴¹ Sakarya Meydan Muharebesi'nde elde edilen zaferin ardından 13 Eylül tarihi itibarıyla Başkumandanlık makamının emriyle Kocaeli Grup Kumandanlığı kurulmuştu. İlerleyen süreç içinde Grubun büyük bir bölümünün kuruluş bölgesi olan İzmit ve Adapazarı'nın dışında bulunduğu görülecektir.⁴² Kocaeli Grubu Kumandanı Albay Halit (Karsıalan) Bey'in emrindeki tümenler 16 Eylül'de Çayırhan'dan geçmişti. Albay Halit Bey de gece Çayırhan'da kalmış, İsmail Burhaneddin Efendi'den Tümenin durumu hakkında bilgi almıştı. Tümenin irtibatının Nallıhan üzerinden gerçekleştirilmesi gereği üzerine Nallıhan'da İrtibat Süvari Zabiti Fahri Efendi ile görüşülmüş ve muhaberenin temini kararlaştırılmıştı. Takip eden süreçte Levazım Reisi Yüzbaşı Adil Efendi'nin emri üzerine harekete geçilmişti. Levazım reisi, baytar ve Karargâh İane Zabiti Mehmet Efendi, Levazımdan Rahmi ve Adnan Efendiler istasyona gelmişlerdi. Gece bu isimlerle istasyonda geçirilmişti. Efrat ve hayvanlar yerleştirilmiş ve iaşeleri temin edilmişti. Haymana'dan hareketle Balıkçı Köprüsü ve Koyunağıl yolu üzerindeki Sakarya Nehri kenarındaki Uyurca Köyü Çiftliği'ne varılmıştı. Çiftlikte İsmail Burhaneddin Efendi'nin yanı sıra Fırka doktoru, Kaymakam Nafiz, Levazım Reisi Yüzbaşı Adil ve Levazım Kâtibi Rahmi ve Levazım

⁴¹ İBB AK ME; s. 21.

⁴² Sabahattin Özel; Millî Mücadele'de İzmit-Adapazarı ve Atatürk, Derin Yayınları, İstanbul, 2005, s. 219.

İaşe Memuru Muhammed, Levazımdan Mülâzım Osman, Serkâtip Mehmet Efendiler bulunuyordu.⁴³

Türk kuvvetlerinin başarılı manevraları neticesinde 13 Eylül itibarıyla Sakarya Nehri'nin doğusunda Yunan kuvveti kalmamıştı.⁴⁴ Geri çekilen Yunan kuvvetleri ahaliye ve bölgeye zarar vermeye devam ediyordu. Sarıköy'den sonra Akçaören köyü ve Ermeliköy'e, ardından Otlakköy'e gelinmişti. İstirahatle efrada bulgur ve bazlama, hayvanlara ise saman verilmişti. Takiben Karacaviran Köyüne ve akşamüzeri Örenköy'e ulaşılmıştı. Köyde kimse yoktu. Yunan kuvvetleri bu köyü basmış, çarpışmaların ardından ahali dağlara kaçmak zorunda kalmıştı. Köyde arpa ve saman bulmak mümkün değildi. Efrat ve subaylar tavuk, bulgur ve kabak yiyerek dinlenmişlerdi. 26 Eylül'de devam eden yolculuk sırasında Yunan kuvvetlerinin Dağcılar'da olduğu haber alınmıştı. Fırkanın gideceği yol Yunan kuvvetleri tarafından kapatılmıştı. Nihayetinde Dağcılar'ın gerisindeki Kocaeli Grubu Kumandanlığı Karargâhından Tümene dair bilgi verilmişti. Sakarya Nehri boyunca Karacaören istikametindeki arazi hakkında alınan bilgi doğrultusunda Başören'e, oradan da Cumhuriyet köyüne gelinmişti. Efrada buradan birer bazlama alınmıştı. Oradan yürüyüşle de Sakarya Nehri kenarındaki Karacaören köyüne gelinmiş ve müfreze geceyi burada geçirmişti. Sabah kumandanın emriyle Fırka hareket ile Karacaören köyünden civarı bağ ve bahçeleri arazisi mümbit, mahsuldar meyve bahçeleriyle bezenmiş olan Lâçin köyüne gelinmişti. Hayvanların iaşesi ve hatta 6 günlük arpaları temin edilmişti. Bundan sonraki dinlenme yeri Köylü havalisi olmuştu.⁴⁵

Sakarya Meydan Muharebesi'nde elde edilen zaferin ardından Türk kuvvetlerinin 17 Eylül'de başlattığı takip harekâtı 10 Ekim 1921 tarihine kadar sürmüştü. Buna karşılık dönemin şartları, askerî kuvvetler arasındaki sayısal dengesizlik, cephaneye ve iaşe sorunları, askerlerin yorgunluğu gibi sebepler şiddetli bir takip harekâtını engellemişti.⁴⁶ İsmail Burhaneddin Efendi bu sırada 1'inci Süvari Tümeni Kocaeli Grubu emrine verilmişti. Bu suretle Mihaliç Köprüsü'nün batısından geçerek Yunan kuvvetlerini kuzeyden sıkıştırmak üzere Basriköy-Çobanözü-Çayırhan istikametinde yürüyüşe geçilmişti. İlerleyen süreçte 1'inci Süvari Tümeni 33'üncü Süvari Alayı ile Balıkçı Köprüsü'ne yaklaşmıştı. Mihaliç mıntıkasındaki 1'inci Süvari Tümeni 20 Eylül'de Karageyikli'yi işgal ederek Yunan kuvvetlerini

⁴³ İBB AK ME; s. 22.

⁴⁴ İnönü; s. 254-255.

⁴⁵ İBB AK ME; s. 23.

⁴⁶ Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi (23 Ağustos-13 Eylül 1921) ve Sonraki Harekât (14 Eylül-10 Ekim 1921); C 2, K. 5, 2. Kitap, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s. 178 vd.

sıkıştırılmaya başlamıştı.⁴⁷ Yunan kuvvetlerinin Kocaeli-Eskişehir-Afyon-Sarayköy-Aydın hattında tutunmaya çalışıyordu. Türk kuvvetleri ise söz konusu mevzilerin karşısına kadar ilerleyerek tahkime başlamıştı.⁴⁸

Tümen Kumandanı Yarbey Osman Zati (Koral) Bey, İsmail Burhaneddin Efendi'nin Bozan-Esleme-Demirci güzergâhından İnhisar'a kadar gidip oradan muhabere durumu hakkında tahkikat yapmasını emretmişti. İsmail Burhaneddin Efendi, Kocaeli Süvari Tugay Kumandanlığından Alpu'da bulunan Sakarya Müfrezesi Kumandanı Binbaşı Recep Bey'e bir tahrirat göndererek yapılacak tahkikat için destek istemişti. Bu doğrultuda bölgede ağırlanmış ve yanına bir de kılavuz verilmişti. 30 Eylül'de İnhisar'a varan İsmail Burhaneddin Efendi Demirci mevkisindeki Tümeni bulmuştu. Tümene Demirci Köprüsü'ne ve hattın ikmaline dair izahatta bulunmuştu. Bu sırada Yunan kuvvetlerinin Eskişehir-Yenişehir'den çıktığı duyulmuş ve bunun üzerine Tümen ile Demirci köyüne ardından Tekeralan köyüne hareket edilmişti.⁴⁹

Yunan kuvvetlerinin çekilişinin devam ettiği bu süreçte Mustafa Kemal Paşa Türk ordusunun umumi taarruzuna dair ilk işaretleri vermeye başlamıştı.⁵⁰ 1 Ekim'de Atalan Yaylası köyünden hareketle harap ve pek fakir hâldeki Tekerciler köyüne gelinmişti. Bu sırada yapılan bir değişiklikle Kocaeli Süvari Tugay Kumandanı Yarbey Hacı Arif (Örgüç) Bey, 1'inci Süvari Tümen Kumandanlığına tayin edilmişti. Sabık Tümen Kumandanı Yarbey Osman Zâti (Koral) Bey, İsmail Burhaneddin Efendi'yi ziyaret etmiş ve vedalaşmışlardı. 4 Ekim'de Tümen Karargâhı 17'nci Kolun sağında olarak harp etmek üzere ileriye Atalan Yaylası köyüne gitmişti. Müfrezeler, iaşe hattı ve tümen ağırlığı köyde bırakılmıştı. Bu taarruza müfrezeler de iştirak etmişlerdi. Hayvanların ve eşyaların taarruz için hazırlanması da alınan emirler arasındaydı. Yunan kuvvetlerinin taarruzu 6 Ekim'de 12.30'da Tekerciler'den başlamıştı. İsmail Burhaneddin Efendi ve emrindeki müfrezeler öğle vakitlerinde Atalan'dan çekilmek zorunda kalmıştı. Demirci ve Elice köylerine, ardından da dereyi kayıkla geçerek akşam vakti Kümeler köyüne ulaşılmıştı. Bu büyük köyde 4 gece geçirmişlerdi. 7 Ekim'de Yunan kuvvetleri öğle vakitlerinde tekrar taarruza geçmişti. İsmail Burhaneddin Efendi ve karargâhı Köşeler'in kuzey sırtlarında kalmıştı. Köyden hareket etmeden önce karargâhın ve müfrezenin ağırlıkları Bunaklar köyüne gönderilmişti. Buldukları Tarassut Tepe'den hareket ederek önce Bunaklar'a daha sonra Ayakdir köyüne gelinmişti. 9 Ekim gecesi Tümenin

⁴⁷ Cevdet Kerim İncedayı; İstiklal Harbi (Garp Cephesi), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 146-157.

⁴⁸ Fahrettin Altay; 10 Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922), Eylem Yayınları, Ankara, 2008, s. 312.

⁴⁹ İBB AK ME; s. 22.

⁵⁰ Zeki Sarıhan; Kurtuluş Savaşı Günlüğü, C IV, AKDİTYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s. 81-82.

ertesi sabah Sepetçi istikametinde hareket edeceği ve oradan da alınacak yeni emir doğrultusunda ilerleneceği yönünde emir gelmişti. İsmail Burhaneddin Efendi emri efrada okumuştur. 10 Ekim sabahı Bunaklar'dan Tümen ile hareket edilmiş, bir saat sonra Mayıslar köyüne ulaşılmıştır. Sakarya Nehri böylece geçilmiştir. Takiben Lâçin istikametinde yürüyerek Sepetçi köyüne vasıl olmuşlardır. İsmail Burhaneddin Efendi ova üzerinden Osmaniye köyüne doğru giderken Tümen Karargâhını görmüştür. Osmaniye köyüne müfreze ile girmiş, efrat ve hayvanları köye yerleştirmiştir. Geceyi muhtarın evinde geçirmiştir. Sabah Osmaniye yolundan hareketle Çukurhisar köyüne uğramışlardır. Bu köy 10 hane kadar kalmıştır. Buradan demir yoluna yakın Güldün köyüne ulaşılmış, ardından Yenice ve Hamamlı köylerinden geçilmiştir.⁵¹ Yunan kuvvetleri geri çekilme sürecinde birçok köyü sistemli ve planlı bir şekilde yakmıştır.⁵² İsmail Burhaneddin Efendi de günlüğünde yollarda rast gelinen köylerin birkaçı dışında tamamının Yunan kuvvetleri tarafından yakılmış olduğunu belirtmiştir. Bu durumu önemli bir tespit olarak belirtmekte fayda vardır. Topkaya-Cönger-Şerefiye yolunu takiple akşam Mahmûdiye köyüne gelinmiştir. Takip edilen güzergâh Mahmûdiye-Çifteler-Kadıkuyulu köyü ve nihayetinde Hüsrevpaşa Hanı olmuştur. 14 Ekim akşamı Tümen Kumandanı Yarbay Hacı Arif Bey, İsmail Burhaneddin Efendi'den alayların telefon ve malzemesinin miktarını öğrenmesini istemiştir. Ancak İsmail Burhaneddin Efendi alay kumandanlarından hiçbir telefon ve malzeme bulunmadığını tahkik etmiştir. Bir gün sonra İsmail Burhaneddin Efendi'nin müfrezesi Kayalıköy'e gelmiştir. Kumandan müfrezenin malzeme ihtiyacını talep etmiş ve İsmail Burhaneddin Efendi ivedi olarak ihtiyaçları gösteren bir cetvel tanzim etmiştir. Köyde nakliye hayvanlarının yaraları da tedavi edilmekte idi.⁵³

Nihayetinde Türk kuvvetleri Afyon'u zapt etme imkânı bulamamakla birlikte 8/9 Ekim'den itibaren Batı Cephesi Kumandanlığının emriyle Dođlat-Seyitler Sultan-Hamidiye hattına alınmıştır. Afyon'un doğu ve güneyindeki stratejik mevkiiler de tutularak tahkim ve takviyeye başlanmıştır.⁵⁴

1'inci Süvari Tümen Kumandanı Yarbay Hacı Arif Bey'in emri ile maiyetinde iki neferle tümen muhaberesinin temini için 17 Ekim'de Hüsrevpaşa köyüne giden İsmail Burhaneddin Efendi yolda 23'üncü Tümenin muhabere hatçılarından Ömer Efendi ile karşılaşmış ve ondan tümenlerin Batı Cephesi ile muhaberesi için Kolordusunun Hüsrevpaşa hattını İsmail Burhaneddin Efendi'nin Tümenine devredeceğini öğrenmiştir.

⁵¹ İBB AK ME; s. 22-23.

⁵² Özalp; s. 218.

⁵³ İBB AK ME; s. 22.

⁵⁴ İncedayı; s. 152.

69'uncu Alay Kumandanı Binbaşı M. Tevfik, İsmail Burhaneddin Efendi'ye bu meseleyi çözmek üzere Tümen merkezindeki telgraf zabiti ile görüşmesini tavsiye etmişti. İsmail Burhaneddin Efendi, Han köyünde telefon hatlarını tesis etmişti. Böylece muhabere başlamıştı. Bununla birlikte gece hat kırıldığı için sabaha kadar hattın tamiri ile uğraşmak durumunda kalmıştı. Bunun dışında müfrezeye tümenden üç günlük erzak verilmişti. Muhabere devam etmekle birlikte hat tekrar kırılmıştı. Hattın bir kısmı yanmış, 2 kilometreye yakın kısmındaki kablo ise çalınmıştı. Nihayetinde müfrezeden kablo gönderilmek suretiyle hat ikmal edilebilmişti. Hüsrevpaşa'da hattın muhafazası için tellal çağırılmıştı. Efradın ayakkabı ve elbise ihtiyaçları kumandana anlatılmış ve bunların temini konusunda kumandanın söz alınmıştı. Çerkez muhacir köyleri muhtarlarını çağırarak İsmail Burhaneddin Efendi 20 Ekim itibarıyla muhtarlara hattın muhafazasını temin ettirmişti. Kumandanın emri üzerine Batı Cephesi'nden verilecek malzemeyi aldirmek üzere de Aziziye'ye bir memur çıkarılmıştı. Bir merkez bulunarak sevk gerçekleştirilmişti. Takiben İsmail Burhaneddin Efendi tarafından hat güzergâhına yakın köyler ile Han Köyü Hey'et-i İhtiyâriyyesine ellerindeki malzemelerin süvarilerle Tümen karargâhına sevki emredilmişti. Bunun yanı sıra kumandana hattın kırıldığı, kablonun çalındığı ve hatta çıkan efrada Yunan kuvvetleri tarafından ateş açıldığı rapor edilmişti. Takip eden günlerde Çerkez köyünden iki mekkâre bargiri alıp Sivrihisar'a hareket eden süvariler Çerkez Köyü Hey'et-i İhtiyâriyyesini toplayıp getirmişti. İsmail Burhaneddin Efendi tarafından Hüsrevpaşa muhtarına akşama kadar 100 direk bulması emredilmişti. Ancak Başara mevkisinde işe yarayacak tür ve miktarda direk bulunamamıştı. Muhtar Hasan Ağa'nın verdiği bilgi doğrultusunda telgraf yerinde 300 direk olduğu anlaşılmıştı. İsmail Burhaneddin Efendi bu direklerin getirilmesini talep etmişti. Ayrıca Tümenden müfrezeeye sağlam semer, urgan ve yularları ile 4 ester verilmişti. Bot, çamaşır, ekmek torbası, matara, çorap, peynir, üzüm, pastırma ve çay torbası da tümenden müfrezeeye verilen iaşe malzemeleri arasında yer alıyordu. Tümenden verilen eşya da efrada dağıtılmıştı. Hat 24 Ekim'de bir kez daha kırılmıştı. Görevlendirilen zabıt, Sivrihisar'dan Batı Cephesi'ne verilen malzemeyi getirmişti. Bu köyün Heyet-i İhtiyariyyesine 40 direk ısmarlanmıştı. Telgraf Hattı Müfrezesine 75 direk gönderilmek suretiyle yapılan yardım ve akşam hattın ikmaline başlandığı kumandana rapor edilmişti. İsmail Burhaneddin Efendi, Aziziye-Hüsrevpaşa hattında muhaberenin mümkün olmadığını belirtmiş ve müfrezeeye Batı Cephesi'nden efrat celbi için taktir yazmıştı. Aziziye'deki Tümene Feridun (Dirimtekin) Efendi adında genç bir yüzbaşı gelmişti. 23'üncü Tümen 27 Ekim günü ve gecesinde Hüsrevpaşa'da yaya vaziyette hareket hâlinde idi. Tümenin

Telgraf Zabiti Ömer Efendi gelerek Sarıkavak-Hüsrevpaşa hattını toplamıştı.⁵⁵

Türk ordusu 1921 yılı Ekim ayı itibarıyla Büyük Taarruz için hazırlıklara başlamıştı. Bununla birlikte gerek asker gerekse mühimmat açısından Yunan kuvvetlerinin sayıca üstünlüğü dikkat çekmekte idi. Bu gelişmeler doğrultusunda Batı Cephesi'nde bütün askerî birliklerin takviye ve taarruza hazırlık çalışmaları hızla devam ediyordu.⁵⁶ İsmail Burhaneddin Efendi ihtiyaç duyulan efrat için talepte bulunmak ve kendisi için kadro istemek üzere emrindeki Muhsin Çavuş'u Batı Cephesi'ne Sivrihisar'a göndermişse de bu konuda bir sonuca ulaşamamıştı. Ardından emir eri İbrahim Bey Batı Cephesi'ne telefonların tamiri ve bahis konusu kadronun alınmasına memuren gönderilmişti. İsmail Burhaneddin Efendi'nin 29 Ekim gecesi Tümen Kumandanı Yarbay Hacı Arif Bey'den aldığı emirde elindeki kabloların Kayalı istikâmetinde ertesi gün akşama kadar döşenmiş olması ve muhabere için hazır bulunması talep ediliyordu. Buna karşılık İsmail Burhaneddin Efendi kumandana hattın muhafaza ve tamirinin zorluğu, efrat ve malzemenin noksanlığı hakkında bilgi vermiş ve emredilen hat temdidinin mahzurları dolayısıyla iptal edilmesini talep etmişti. Ayrıca efradın işe temini hususundaki şikâyetleri, Batı Cephesi'nden Başara'ya kadar Aziziye'den hattın muhafazasının ve tamirinin gerekliliği de rapor edilmişti. Batı Cephesi Erkânıharp Reisi Albay Asım (Gündüz) bu takrir üzerine Batı Cephesi'nden malzeme ve İsmail Burhaneddin Efendi'nin tecrübelerinden ötürü diğer alaylardan emrine efrat verilmesi hususunu Tümen Kumandanı Yarbay Hacı Arif Bey'e bildirmişti. İsmail Burhaneddin Efendi de bir takrir yazarak Albay Asım Bey'in hakkında gösterdiği teveccühten ötürü memnuniyetini dile getirmiş ancak müfrezesinin bir kablo müfrezesi olduğundan ellerinde hazır malzeme olmadığını bildirmek zorunda kalmıştı. Diğer yandan Hüsrevpaşa ilerisinde müfrezeye yakın direklerden 5 tanesi yıkılmıştı. Hat yerlerde sürünüyordu. Gerek bu hat gerekse bölgede zarar görmüş olan diğer hatlar İsmail Burhaneddin Efendi ve maiyeti tarafından tamir edilmiş ve muhaberat tekrar temin edilmişti.⁵⁷

Karlı ve fırtınalı başlayan kasım ayı başlarında karargâhta kaput dağıtılmış olmasına rağmen İsmail Burhaneddin Efendi'nin müfrezesi bu imkândan yararlanamamıştı. Tümen Kumandanı Yarbay Hacı Arif Bey efradın vahim bir hâl alan eksiklikleri nedeniyle elbise, kaput ve çamaşır gibi muhtelif ihtiyaç malzemeleri istemişti. Diğer yandan müfrezeye yaveri tarafından telefonlar ve siparişler getiriliyordu. Sakarya Meydan

⁵⁵ İBB AK ME; s. 23.

⁵⁶ Türk İstiklal Harbi, İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923); C VII, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, Ankara, 1975, s. 383 vd.

⁵⁷ İBB AK ME; s. 24.

Muharebesi'nde elde edilen başarılı sonuç 20 Ekim 1921 tarihinde Fransızlarla Ankara Anlaşması'na zemin hazırlamıştı. Ankara Hükümeti bu anlaşma ile siyasi bir zafer kazanmış ve bu suretle savaş içinde bulunduğu Batılı devletlerden biri Ankara Hükümetini resmen tanımış oluyordu.⁵⁸ İsmail Burhaneddin Efendi aldığı bir rapor doğrultusunda Fransa ile olan “mevâdd-ı i'tilâfiyye” hakkında edindiği bilgileri ilgili mercilerle paylaşmıştı. Bu süreçte Tümenine gelen iyi kalitede kâğıtlar ve iki kalem dahi bir sevinç vesilesi olabiliyordu.⁵⁹

Aziziye'den Cahitler'e gelen Makinist Mecit'ten bugünlerde alınan haber Batı Cephesi Karargâhı'nın Aziziye'ye geleceği yönünde idi. Bu doğrultuda Tümen Erkânharbiye Vekili eldeki kablonun nereye kadar ulaştığını sormuştu. Ölçü almak üzere Batı Cephesi'nin ileri bölgelerinde çalışma yapılmıştı. 11 Kasım'da akşama kadar Çiftlikler hattı uzatılmıştı. Ertesi gün yapılacak telefon nakli için efrat ve malzemeler Artin Çiftliği'ne nakledilmişti. Yunan kuvvetlerinin konuşlandığı bölgeye doğru uzanan hatta bir sorun çıkmıştı. Kumandan bu nedenle malzemenin tekrar Hasanköy'e taşınmasını emretmişti. Emir üzerine İsmail Burhaneddin Efendi müfreze ve bir kısım telefoncuyla alarak daha önce karargâh olarak kullandıkları eve gelmişti. Burada telefonlar kurulmuş ve günlük rapor yazılmıştı. Burada İsmail Burhaneddin Efendi'ye gelen Tümen raporunda Eskişehir'de Yunan kıta kuvvetinin kalmadığı bildirilmişti. 13 Kasım'da Tümen Kumandanı Yarbay Hacı Arif Bey hatların Hasanköy'den Ankara'ya doğru uzatılması, Kayalı ve Ağlarca Köyleri ile Ankara arasında da dikilecek direkler vasıtasıyla doğrudan muhaberatın sağlanması talimatını vermişti. İsmail Burhaneddin Efendi'den muhaberata dair malzemelerin Artin Çiftliği'nde toplatılması ve çalışmalara köylülerin de destek vermesi yönünde tedbir alması istenmişti. İsmail Burhaneddin Efendi de 14 Kasım'da köyden Ankara'ya arabacı çıkartmış ve direk dikme çalışmalarını başlatmıştı. Kumandan Bey de Batı Cephesi'nde Şube Müdürü Yüzbaşı Nazmi ve Yüzbaşı Fehmi Efendiler ile görüşmüş, İsmail Burhaneddin Efendi'nin talep ettiği malzemeler için araba ve bir görevli gönderilmesini istemişti. Bu günlerde hatta 2, telefonda 3, hat tamirinde 2 muhabereci, Aziziye'den gelen bir hademe ile bir mekkareci merkezde idi. İsmail Burhaneddin Efendi, Kayalı Köyü'nden 120 direk toplatmış, bunlardan 30'unu hat boyuna naklettirmişti. 3 hatta hizmet eden 3 telefon ve merkezde 1 kablolu direk bulunmakta idi. 17 Kasım'da hat Mevkuş yanına kadar çekilmişti. O gün Aziziye hattı kırılmıştı. Akşama Batı Cephesi'nden verilen malzeme gelmişti. 18 Kasım'da hat Artin Çiftliği'ne, ardından da Kayalı'ya kadar çekilmiş durumda idi. Takiben hat üzerinden Aziziye 3'üncü Kumandanlığı

⁵⁸ Aptülâhat Akşin; Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi, AKDITYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s. 92-93.

⁵⁹ İBB AK ME; s. 24.

ve 1'inci Süvari Tümeni ile muhabere denenmiş ve başarılı olunmuştu. Akşama kadar İsmail Burhaneddin Efendi, İbrahim Muhsin, Muhtar Vekili Azmi ve Tümen Doktoru Fevzi, Şube Müdürü Şerafeddin Halis ve Levazım Reisi ile levazım yerinde görevlendirilmişlerdi. Gece muhabere devam etmişti.⁶⁰

İzmir'e çıkan Yunan kuvvetleri İnönü, Dumlupınar ve Sakarya boylarında vurulan darbelerden ders almamış ve ülkelerinin bütün kaynaklarını Anadolu'yu işgal etme sevdasıyla ordularını donatmak üzere sarf etmekten çekinmemişti. Haymana Ovası'na kadar ilerleyen Yunan kuvvetleri bütün bu çabalara rağmen bozguna uğramaktan kurtulamamıştı. Mustafa Kemal Paşa yayımladığı bir beyanname ile Türk milletinin hayat ve istiklaline saygı duyulmasından başka bir beklentilerinin olmadığını vurgulamıştı.⁶¹

İsmail Burhaneddin Efendi de bütün millet efradı gibi canla başla bu mücadele içinde yer almıştı. Tümen Kumandanı Yarbay Hacı Arif Bey'in emri ile 21 Kasım'da Yazılıkaya hattına başlamıştı. İsmail Burhaneddin Efendi bu suretle Yazılıkaya köyünden direk tedarik etmeye çalışmıştı. Akşam 14'üncü Süvari Alay Kumandanı Ramiz Özalp (Zeyrek) Bey'in evinin önünde 70-80 direk toplanmış durumdaydı. Ertesi gün hattın temdidine başlanmıştı. Hat akşam vakti kırılrsa da kısa bir süre içinde tamir edilmişti. 23 Kasım'da Yazılıkaya hattı direkler üzerine alınmış ve 3 kilometrelik mesafesi tamamlanmıştı. Kayalı hattının tamir gerektiren bazı noktalarının bakımı ve onarımı yapılmıştı. Yazılıkaya ile muhabere artık sağlanmış durumda idi. İsmail Burhaneddin Efendi takip eden süreçte icra edilen çalışmalara dair bilgi aldıktan sonra telefoncuları alaylarına göndermişti. Kumandanın emriyle telefon reisinin odası ile Erkâniharp Albay Asım (Gündüz) Bey'in odasına bir hat yapılmış ve buralara birer telefon konulmuştu. Buna karşılık Yazılıkaya'dan temin ettiği iyi durumdaki telefon ve pilleri ihtiyaca binaen Aziziye'ye göndermişti. Cephe Muhabere Müdüriyetinden alınan bir telgrafa göre santralde görev yapmak üzere emrine bir kişi verilecekti. Fakat Aziziye santral zabıtinden alınan bilgilere göre santral tamire muhtaç bir durumda idi. Görevlendirmeden önce santralin tamiri öngörülmüştü. Muhaberat araç ve gereçlerinin ve direklerin taşınması için bu dönemde hayvanlara büyük ölçüde ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Dışarıdan temin edilemediği durumlarda karargâhta bulunan hayvanlardan yararlanma yoluna gidilmekte idi. Yapılacak çalışmalar doğrultusunda ihtiyaçlara binaen sağlık ve iâşe durumlarına göre hayvanların karargâh içinde mübadeleleri de söz konusu olabiliyordu. Erkâniharbe

⁶⁰ İBB AK ME; s. 27-28.

⁶¹ Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri; C IV, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1991, s. 431-433.

hitaben Batı Cephesi Erkânıharbiye Riyasetinden alınan bir telefon üzerine Şerafeddin ve Teğmen Enver Efendiler tarafından akşam müfreze eşyalarının türü tespit edilmiş ve sayımı yapılmıştı. Eldeki veriler İsmail Burhaneddin Efendi tarafından bir cetvel şeklinde tanzim edilerek Tümen Kumandanı Yarbay Hacı Arif Bey'e takdim edilmişti. Takip eden günlerde 1'inci Süvari Tümen Kumandanlığına bağlı 14'üncü ve 11'inci Alayın telefon ve kablosu ile ilgili görüşmeler yapılmıştı. İsmail Burhaneddin Efendi 14'üncü Alay Karargâhına giderek Alay Kumandanı Yüzbaşı Ramiz Özalp (Zeyrek) ile görüşmüş, muhaberatta kullanılmak üzere 110 adet kısa direğin Alay mutfağı yakınında hazır edildiğini görmüştü. Bunlara henüz tel çekilmemişti. Bu direklerde kullanılacak tellerin Bardakçı köyünde Yunan kuvvetlerinden kaçırılan ve çamaşır ipi olarak kullanılan teller olduğu öğrenilmişti. İsmail Burhaneddin Efendi ilk aşamada bunlardan 6 km'lik kısmının Alay Karargâhına taşınması yönünde talepte bulunmuştu.⁶²

Bu dönemde Türk ve Yunan kuvvetleri arasında kısmi çatışmalar da meydana gelebiliyordu. Mustafa Kemal Paşa komutanlarla görüşüp taarruz hazırlıklarını incelemek üzere 9 Aralık'ta Batı Cephesi'ne gelmişti.⁶³ Bu dönemde yani aralık ayı başlarında İsmail Burhaneddin Efendi'ye Kayalı'da 10'uncu Alay Kumandanı Şerif (Güralp) Efendi tarafından 20 kol tel verileceği haberi ulaşmıştı. Bu süreçte hasar gören Yazılıkaya'daki 10'uncu Alay hattı tamir edilmişti. İsmail Burhaneddin Efendi takiben bu Alaydan 47 kangal tel çektirerek temdit edilecek güzergâha naklettirmişti. Diğer yandan ağırlık direklerinin de nakli gerçekleştiriliyordu. Hat bu suretle Yeniköy'e kadar çekilmişti. İsmail Burhaneddin Efendi takiben Alayın telefonunu da kurmuştu. Alaydan ihtiyaçlara binaen ilaç temini de gerçekleşiyordu. Hat kısa zamanda ovayı geçerek Kayalı sırtlarının ucuna kadar çekilmişti. Tüklenen malzemelerin karargâhtan temini yoluna gidiliyordu. Örneğin İsmail Burhaneddin Efendi 2 arabaya direk yükletmiş, istihkâmdan 4 nefer ile kazma kürek ile çalışmaya başlanmış, çalışmalara daha sonra 14'üncü Süvari Alayından 3 sivil amele de katılmıştı. Böylelikle Han taraflarında hat çalışmaları tamamlanmış, Aziziye hattı için de hazırlıklar bitirilmişti. 10'uncu Süvari Alayından temin edilen bir araba demir tel ile de Kayalı hattı tamamlanmış, burada bir santral kurulmuştu. Takip eden günlerde beliren ihtiyaca binaen İsmail Burhaneddin Efendi tahta almak ve tel aramak üzere Karaağaç'a bir görevli göndermişti. Telsiz Makinisti Hakkı Efendi'ye santrallerin kontrolü yaptırılmıştı. Hatlar her zaman düzenli olarak işlemebiliyordu.⁶⁴

⁶² İBB AK ME; s. 28-29.

⁶³ Sarıhan; s. 181 vd.

⁶⁴ İBB AK ME; s. 30.

Yunan Dışişleri Bakanı M. Baltacı'sın aralık ayı başında İngiliz Dış İşleri Bakanlığına ödünç para almadan Yunan ordusunun daha fazla tutunamayacağını bildirmesi Ankara Hükümetine kısmen yumuşatılmış barış şartlarını kabul ettirme çabasında olan İngilizleri telaş içinde bırakmıştı.⁶⁵ Bu süreçte Batı Cephesi'nden "muhasasât evrâkı" alınmıştı. 13 Aralık'ta Ordu Kumandanı İsmet (İnönü) Paşa da bölgeye gelmişti. Takiben İsmail Burhaneddin Efendi tarafından telefonlar tamire gönderilmişti. İsmail Burhaneddin Efendi telgraf başında Ordu Telgraf Müdürü'ne kablo ve diğer muhaberat malzemesi hakkında ayrıntılı bilgi vermişti. Ayrıca Ordu Müfrez Şube Müdürü'ne gönderilmek üzere bir kroki hazırlamıştı. Çukurcaköyü hattını ikmal için tel ve Alayın verdiği kablonun bitmesi üzerine Tümen Kumandanı Yarbay Hacı Arif Bey'in talimatıyla 10'uncu Alay ile Erkânıharbin bulunduğu Yazılıkaya'dan 20 direk alınmış ve müfrezeye dağıtılmıştı. Sürekli kırılan hatlar ve çalınan kablolar vakit kaybına neden oluyordu. Bu tür sorunlar nedeniyle İsmail Burhaneddin Efendi gece bile olsa gerekli incelemelerde bulunarak hatların muayenesi ile ilgileniyordu. Diğer yandan ihtiyaçlar doğrultusunda temin edilen çamaşırlar efrada dağıtılıyordu. İsmail Burhaneddin Efendi takip eden günlerde maiyetindeki efratla Çukurca hattını ıslah etmişti. Çukurca telefon hattının tamiri için efrat, direk ve çıra getirmek üzere postalar göndermişti. Tümen Kumandanı Yarbay Hacı Arif Bey'in emri gereğince Han hattının muayenesi yapılmış ve direklerin dipleri kuvvetlendirilmek ve yeni direkler dikilmek suretiyle hat ıslah edilmişti. Han'dan Artin Çiftliği'ne kadar direklerin dipleri muayene edilmiş ve icap edenler kuvvetlendirilmişti. 24 Aralık 1921 tarihinde Yunan kuvvetleri Kümbet ve Karavıran köylerini işgal etmişti. Buna karşılık Türk askeri karşı taarruza geçmiş ve Yunan kuvvetlerini geri püskürtmüştü. Bu sırada kırılan Aziziye hattı, muhaberatı engellemiş ve kırılan hat ciddi sorunlara yol açmıştı. Durumu incelemek üzere yola çıkan İsmail Burhaneddin Efendi sırasıyla Han-Paşalar köyü-Sülüklü köyü-Eskigözü köyü hatlarını kontrol etmişti. Hatların iyi çekilmediği, hatta bütün hat güzergâhının yıkılmış olduğu gözlemlenmişti. Buradaki 80 direğin çoğunun telinin yere yakın çekilmiş olması muhaberatın temini konusunda sorunlara yol açıyordu. Bunun yanı sıra demir yolları kolları için ilave hatlar gerektiği tespit edilmişti. Takip eden günlerde söz konusu hatların kontrolüne devam edilmişti. Karargâh çalışmaları kapsamında 10'uncu Alay telefonuna pil takılmıştı. 30 Aralık gününün İstiklal-i Millî'nin yıl dönümü olması nedeniyle 14'üncü Süvari Alay Kumandanı Ramiz Özalp (Zeyrek) Bey'in izniyle küçük çaplı bir eğlence düzenlenmişti. Ertesi gün de karargâhta İstiklal-i Millî şerefine askerlere ziyafet verilmişti. Kayalı köyü çocukları

⁶⁵ Sarıhan; s. 171.

sünnet ettirilmiş ve efrada eşya dağıtılmıştı. İsmail Burhaneddin Efendi de kendine bu vesileyle bir kaput alabilmişti.⁶⁶

Bütün bu hazırlıklar büyük bir titizlikle yürütülmüştü. Nihayetinde 26 Ağustos 1922'de Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle başlayan Büyük Taarruz ile Türk kuvvetleri Afyon, Dumlupınar-Uşak doğrultusunda Yunan kuvvetlerini önüne katmıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın 30 Ağustos günü Zafertepe'den idare ettiği taarruz sonucunda işgal kuvvetlerinin büyük bir kısmı etkisiz hâle getirilmiş ve 9 Eylül'de İzmir'e ulaşılmıştı. Böylece Türk İstiklal Savaşı'nın askerî safhası muvaffakiyetle tamamlanmış oluyordu.

Sonuç

İsmail Burhaneddin Efendi, Türk İstiklal Savaşı'nda askerî görevler üstlenmiş ve bu görevleri başarıyla yerine getirmiş bir komutandır. İsmail Burhaneddin Efendi'nin Millî Mücadele'ye iştirak etmek üzere Anadolu'ya geçişini ve Batı Cephesi'ndeki faaliyetlerini kaleme aldığı günlüğü çalışmamız münasebetiyle diğer kaynaklarla mukayese edilmek suretiyle incelenmiştir. Bu yönüyle özgünlük arz eden makale, Türk İstiklal Savaşı'na ilişkin çalışmalara katkı sağlayacak mahiyettedir.

Günlük tabii olarak olayları bir teğmenin gözüyle ve aldığı görevler çerçevesinde değerlendirmiştir. Bununla birlikte söz konusu günlük vesilesiyle İsmail Burhaneddin Efendi'nin Batı Cephesi'ndeki askerî faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşmak mümkün olmaktadır. Ayrıca günlüğün verdiği bilgiler ışığında Türk İstiklal Savaşı'na iştirak eden bir subayın İstanbul'dan Anadolu'ya ve cepheye uzanan yolculuğu ve faaliyetleri net bir şekilde gözler önüne serilmektedir. İsmail Burhaneddin Efendi'nin günlüğü Türk İstiklal Savaşı döneminde İstanbul Hükûmetinden kopuşlar ve İstanbul'dan Anadolu'ya geçişler hakkında da bilgi vermektedir. Bu süreçte karşılaşılan sorunlar, Ankara Hükûmetinin aldığı güvenlik tedbirleri günlükten temin edilen bilgiler arasındadır. Batı Cephesi'ne yapılan askerî sevkiyat, cephedeki hazırlıklar ve çarpışmalar günlükte ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

İsmail Burhaneddin Efendi, askerî nakliyat ve sevkiyatta ve muhabere hizmetlerinde görev almış bir subay olarak günlüğünde kendi görev alanıyla ilgili yer yer ayrıntılı bilgiler vermiştir. Bu anlamda Ankara'nın batı sınırlarından itibaren Eskişehir, Afyon, Bolu, Sakarya, Kocaeli ve çevre bölgelerin savaş içindeki durumuna ilişkin ipuçları elde edilmektedir. Bunların yanı sıra söz konusu günlük savaş esnasında halkın ve askerlerin moral durumuna ilişkin özgün bilgiler sunmaktadır.

⁶⁶ İBB AK ME; s. 31, 33-34.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

“Teğmen Burhaneddin’in Türk İstiklal Savaşı’na Dair Günlüğü”; İBB Atatürk Kitaplığı Müteferrik Evrak (İBB AK ME), Demirbaş No.: 048046.

Millî Savunma Bakanlığı Arşivi; “İsmail Burhaneddin (Işıl) Dosyası”, Dosya No.: 336-2.

Telif-Tetkik Eserler ve Makaleler

AKŞİN, Aptülâhat; Atatürk’ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi, AKDİTYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

ALTAY, Fahrettin; 10 Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922), Eylem Yayınları, Ankara, 2008.

ATATÜRK, Mustafa Kemal; Nutuk (1919-1927), AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997.

Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri; C IV, AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1991.

AYDIN, Mesut; “Millî Mücadele Dönemi’nde Anadolu’ya Giriş ve Çıkışları Kontrol Altında Tutan Kuruluşlar”, Atatürk Yolu, C 2, S 5, Mayıs 1990, s. 21-47.

BAYCAN, Nusret; “Türk İstiklal Harbinde, Terfi veya Takdirname ile Taltif Edilen Tümen ve Daha Üst Kademedeki Komutanlar”, AAMD, C IX, S 25, Kasım 1992, s. 127-280.

BAYTOK, Taner; İngiliz Kaynaklarından Türk Kurtuluş Savaşı, Ankara, Başnur Matbaası, 1970.

BELEN, Fahri; Türk Kurtuluş Savaşı, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Ankara, 1973.

ÇİÇEK, Rahmi; “Ankara Hükûmetinin Dünyaya Açılan Kapısı İnebolu-Ankara Yolu”, Atatürk Yolu, C 5, S 20, Kasım 1997, s. 399-413.

DOĞANAY, Rahmi; Millî Mücadele’de Karadeniz (1919-1922), AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2001.

EVCİN, Erol; Birinci Dünya Savaşı’ndan Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi (Olaylar ve İz Birakanlar), AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2013.

GÖRGÜLÜ, İsmet; On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922), AKDİTYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993.

GÜRALP, Şerif; İstiklal Savaşı'nın İç Yüzü, Bir Albayın Anıları, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2002.

İNCEDAYI, Cevdet Kerim; İstiklal Harbi (Garp Cephesi), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.

İNÖNÜ, İsmet; Hatıralar, Yay. haz.: Sabahattin Selek, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2006.

ÖZALP, Kâzım; Millî Mücadele, C 1, ADTYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.

ÖZEL, Sabahattin; Millî Mücadele'de İzmit-Adapazarı ve Atatürk, Derin Yayınları, İstanbul, 2005.

PEKER, Nurettin; İstiklal Savaşı'nın Vesika ve Resimleri, İnebolu ve Kastamonu Havalisi (1918-1923), İstanbul, Gün Basımevi, 1955.

SARIHAN, Zeki; Kurtuluş Savaşı Günlüğü, C IV, AKDITYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.

SOFUOĞLU, Adnan; Kuvâ-yı Milliye Dönemi'nde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921), Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1994.

_____; Millî Mücadele Dönemi'nde Kocaeli, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006.

TANSEL, Selahattin; Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C IV, MEB Yayınları, İstanbul, 1991.

TURAN, Refik; "Millî Mücadele'de İnebolu-Kastamonu-Ankara Hattı", AAMD, C XV/44, Temmuz 1999, s. 693-699.

Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi (15 Mayıs-4 Eylül 1919); C 2, K. 1, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999.

Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Birinci, İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri (9 Kasım 1920-15 Nisan 1921); C 2, K. 3, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999.

Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi (23 Ağustos-13 Eylül 1921) ve Sonraki Harekât (14 Eylül-10 Ekim 1921); C 2, K. 5, 2. Kitap, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1995.

Türk İstiklal Harbi, İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923); C VII, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, Ankara, 1975.

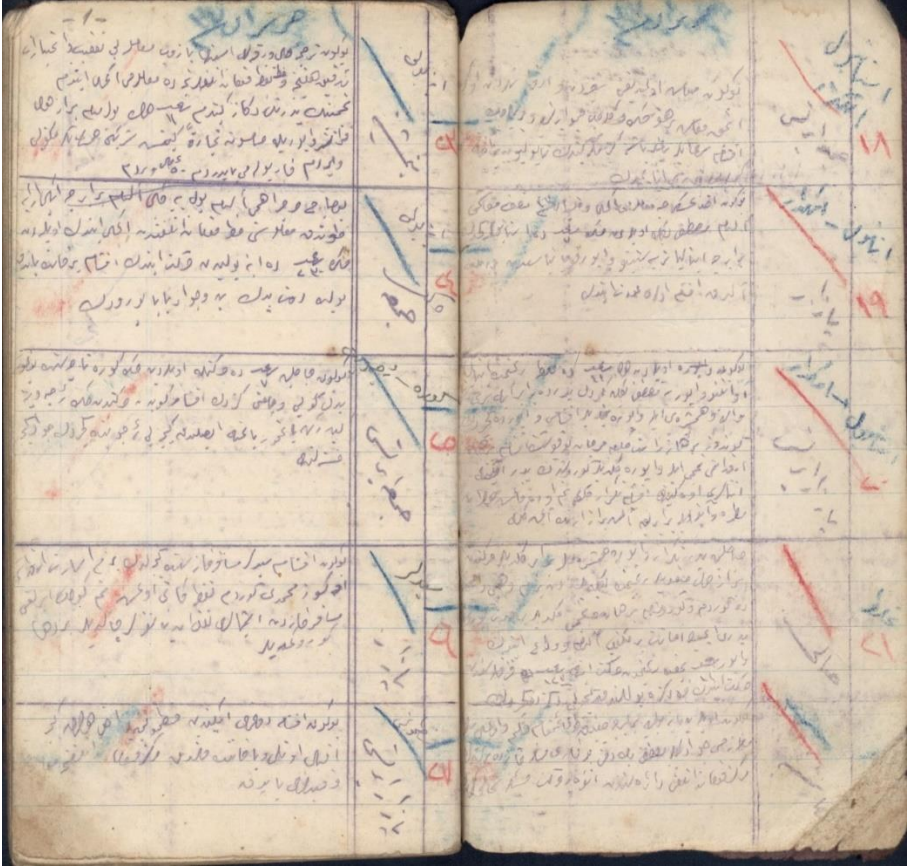
YALÇIN, Durmuş ve Diğerleri; Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, C 1, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.

YÜCE, Rifat; Kocaeli Tarih ve Rehberi, İzmit, Türkyolu Matbaası, 1945.

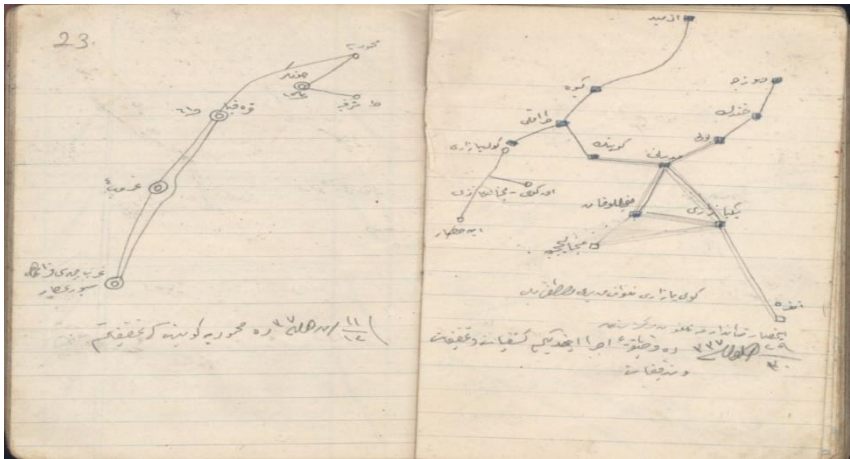
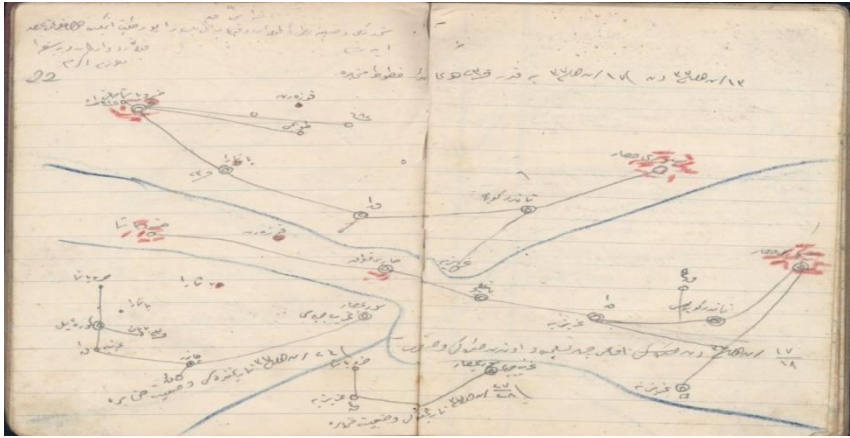
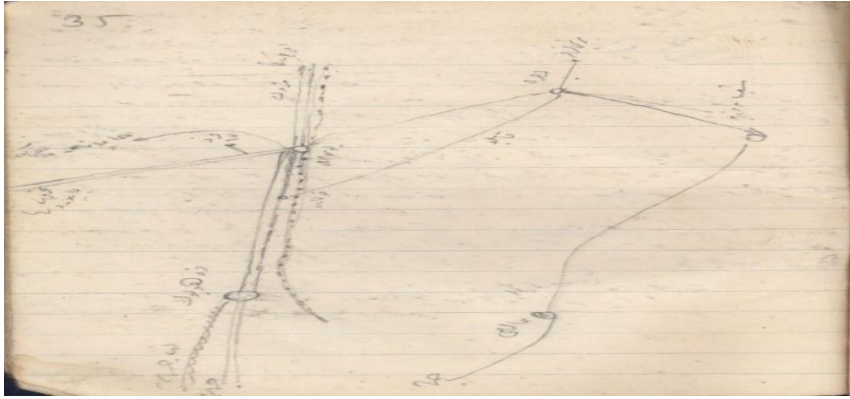
Ek-1. İsmail Burhaneddin Efendi'nin Fotoğrafi

Ek-2. İsmail Burhaneddin Efendi'nin Günlüğünün İlk Sayfası

Ek-3. İsmail Burhaneddin Efendi'nin Batı Cephesi'ndeki Muhaberat Düzenine İlişkin Olarak Hazırladığı Krokiler

Ek-4. İsmail Burhaneddin (Işıl) Efendi'nin Askerî Safahat Cetveli

Sıra No.	Sual	Cevap
1	İsmi	İsmail Burhaneddin Işıl
2	Pederinin ismi	Azmi
3	Tarihi tevellihi	1316 İstarbul
4	Tarihi dahulu	1/Agst/334 Talmışaha
5	Askerî menur ism maaza geçtiği tarih	Değildir
6	Son rütbe tarihi nazarı	30/8/339
7	Mektep müddeti	Harbiyye-i İktisadî etmiştir.
8	Tekvüt tarihi	20/1.12/338
9	Tekvüt olduğu zaman kalân	Kaltepe As.Lisesi Sınıf Subayı
10	Vazifesine nihayet virdiği tarih	5/1/339
11	Esbabı tevküdü	1330 sayılı Kanun C. Maddesini değırtiren 3380 sayılı Kanun I. Mad. sinin (C) Fikresine göre
12	Ciheti mülkiyetdeki hizmeti	Yoktur
13	Bilâde hurre zamanı	Yoktur.
14	Yunan harp zamanı	Yoktur.
15	İtalyan harp zamanı	Yoktur.
16	Balkan harp zamanı	Yoktur.
17	Büyük harp zamanı	Yoktur.
18	İstiklal harp zamanı	16/3/336 dan 23/Agst/339 kadar
19	Şark kudem zamanı	23/10/330 dan 10/1/333 tarihine kadar Erceğte bulunmuş isede iki sene den aşığı bulunduğı için mustahak değildir.
20	Kısmi seferberlik zamanı	Yoktur.
21	60. ci madde müteberce zam hakkı	Vardır.
22	Mahakeme olmak üzere açıldı geçirdiği müddet	Yoktur.
23	Mahpusiyet müddeti	Yoktur.
24	Hangi emvalde maaz alacağı	Beyoğlu Burvalinden
25	İkametgâh adresi	Beyoğlu Firuzaga Karadut caddesi 31 N.
26	Mulakata müteberce ise derecesi	İçtir
27	Mulakata müteberce rapor ve vesak	İçtir
Vefat edenler hakkında		
8 ve 10. cu kanunlar müteberce olmak üzere (24) de kadar kanunlar vuku edilerek ve ayrıca şu maddeler ilâze kılınacaktır.		
1	Hin vefatındaki hitâsi	
2	Tarihi vefatı	
<p>3 - Ailesine 45, 46, 52 inci maddelerden hangisine terfikan maaz virdileceğine dair Şahat isleri dairesinde karar ve vefat raporu.</p> <p>İşıl safahat cetveli vuku edilerek tekvüt zubesine tesdi kılınmıştır. 761 1 1939 SV. 16.07.2013</p>		